

mulier instituut

Planningsinstrument zwembaden

Instrumentarium voor behoeftebepaling aan overdekt
zwemwater binnen gemeenten en regio's

Corry Floor

Karin Wezenberg-Hoenderkamp

Remco Hoekman

Planningsinstrument zwembaden

Instrumentarium voor behoeftebepaling aan overdekt zwembad binnen gemeenten en regio's

Mede mogelijk gemaakt door het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Corry Floor
Karin Wezenberg-Hoenderkamp
Remco Hoekman

© Mulier Instituut
Utrecht, mei 2020

Mulier Instituut
sportonderzoek voor beleid en samenleving

Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | I www.mulierinstituut.nl
E info@mulierinstituut.nl | T @mulierinstituut

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
1.1	Aanleiding	4
1.2	Doel van het onderzoek	4
1.3	Aanpak	5
1.4	Leeswijzer	7
2.	Onderdelen van het planningsinstrument	8
2.1	Factoren van invloed op de vraag naar zwemwater	9
2.2	Factoren gerelateerd aan het aanbod van zwemwater	10
2.3	Lokale context	11
2.4	Samenvatting	11
3.	Het planningsinstrument	12
3.1	Vraag naar zwemwater	12
3.2	Aanbod van zwemwater	22
4.	Het planningsinstrument ingezet	25
5.	Slotbeschouwing	29
	Referenties	30
	Bijlage 1 Lokale checklist	31
	Bijlage 2 Voorbeeldprogrammering	32
	Bijlage 3 Frequentie, duur en m² gebruikt voor zwemsport	35
	Bijlage 4 Geïnterviewde regio's pretzwemmen	36

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

In Nederland gaat ongeveer 74 procent van de gemeentelijke uitgaven aan sport naar de bouw, het onderhoud, het beheer en de exploitatie van sportaccommodaties (Van den Dool & Van Eldert, 2019). Uitgaven aan accommodaties zijn hoog en een accommodatie dient enkele decennia te kunnen worden gebruikt. Het is daarom van belang dat gemeenten voor de bouw van een accommodatie goed op de hoogte zijn wat de huidige en toekomstige behoefte is voor verschillende typen sportaccommodaties.

In dit onderzoek staat het in kaart brengen van de behoefte aan zwembaden centraal. Politiek gezien zijn zwembaden interessante accommodaties. Enerzijds dient een zwembad een maatschappelijk belang. Het is een accommodatie die zonder overheidsfinanciering veelal niet van de grond komt en de accommodatie heeft een belangrijke maatschappelijke functie in het aanbieden van zwemonderwijs, behouden van de zwemvaardigheid en voor de verenigingssport. In zwembaden is mogelijkheid tot aanbod voor alle leeftijdsgroepen en voor specifieke doelgroepen, zoals mensen met een beperking en ouderen. Anderzijds zijn zwembaden dure accommodaties in bouw, onderhoud en exploitatie waardoor, zeker bij bezuinigingsopgaven, kritisch wordt gekeken naar het gebruik van de zwembaden in relatie tot de gemeentelijke uitgaven aan de zwembaden. In dit krachtenveld kan meer inzicht in de behoefte aan zwemwater in de gemeente helpen om gefundeerde keuzes te maken over het nieuw bouwen, aanpassen of sluiten van een zwembad.

In 2016 hebben het Mulier Instituut en de KNZB/TREEM in opdracht van de gemeente Rotterdam onderzoek gedaan naar de behoefte aan zwemwater in de gemeente Rotterdam (Breedveld et al., 2017). Al snel werd duidelijk dat op basis van de geldende planologische kengetallen uitgaande van een noodzakelijke capaciteit van 0,01 m² zwemwater per inwoner van een gemeente (Kluwer, 2006) niet gedetailleerd genoeg in kaart kon worden gebracht hoeveel zwemwater voor de gemeente noodzakelijk was. Aangezien geen andere openbaar beschikbare kengetallen voorhanden zijn, is voor de gemeente Rotterdam gewerkt aan een planningsinstrumentarium om de lokale behoefte te bepalen. Hiermee ontstond een model waarmee meer inzicht kon worden verkregen in de zwemwaterbehoefte.

Met het 'Rotterdamse model' is ervaring opgedaan in andere lokale studies naar de zwemwaterbehoefte, waar ook op basis van deze ontwikkelde methode te werk is gegaan. Op basis van deze ervaringen zijn nieuwe inzichten opgedaan die aanleiding zijn voor het verder ontwikkelen van het instrument. Dit sluit aan op de ambitie van Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) om te komen tot een openbaar toegankelijk, goed uitlegbaar en breed gedragen instrumentarium die gemeenten helpt om besluiten te nemen over de configuratie van zwembaden. VSG stelt vast dat zwembaden een belangrijk onderwerp zijn op de beleidsagenda van een gemeente en dat het ambtelijk apparaat, gelet op de politieke gevoeligheid, handreikingen nodig heeft voor besluitvorming op dit terrein. Zodoende heeft VSG het Mulier Instituut als kennispartner gevraagd om een planningsinstrument voor zwembaden uit te werken en met de branche te komen tot een openbaar toegankelijk, uitlegbaar en breed gedragen instrumentarium om meer algemeen zicht te krijgen op de zwemwaterbehoefte en waarbij lokaal maatwerk mogelijk is. Het Mulier Instituut heeft met steun van het Ministerie van VWS invulling gegeven aan dit verzoek van VSG.

1.2 Doel van het onderzoek

Er zijn veel spelers in de onderzoeks- en adviseringsmarkt die zich bezighouden met het berekenen van zwemwaterbehoefte. Al deze spelers gebruiken hiervoor een eigen methode (o.a. animocijfers). De ontwikkeling van het planningsinstrument zwembaden dient ertoe te leiden dat de onderzoeken binnen de branche beter te vergelijken zijn en vertrekken vanuit openbaar toegankelijk, uitlegbare en algemeen geaccepteerde kengetallen.

Het doel van dit onderzoek is om een planningsinstrument te ontwikkelen die op basis van bevolkingsaantal, actueel gebruik, technische eisen, landelijke gemiddelden, ambities en doelstellingen inzicht kan bieden in de zwemwaterbehoefte in een bepaald gebied. Het planningsinstrument is daarbij een hulpmiddel om vraag en benodigd aanbod, nu en in de toekomst, in een bepaald gebied in beeld te krijgen. In eerste instantie wordt het instrument gevuld met landelijke gegevens, en deze kan meer concreet worden toegespitst op de lokale situatie door lokale gegevens in het model te brengen en lokaal het gesprek aan te gaan. Hiermee beoogt het planningsinstrument zwembaden bij te dragen aan een gefundeerde besluitvorming over de configuratie van zwembaden.

1.3 Aanpak

Voor het ontwikkelen van een planningsinstrument zwembaden is het allereerst goed om inzicht te bieden in de soorten normen of richtlijnen die gehanteerd kunnen worden. Vervolgens gaan we dan in op de activiteiten die kunnen worden onderscheiden en hoe we daarbinnen de verschillende typen normen en richtlijnen toepassen.

We onderscheiden vier typen normen of richtlijnen bij het vormgeven van een planningsinstrumentarium, te weten;

- **Planologische normen/richtlijnen:** op basis van bevolkingsaantal
- **Empirische normen/richtlijnen:** op basis van werkelijk gebruik, deelname of bezoek.
- **Technische normen/richtlijnen:** eisen voortvloeiend uit een activiteit, zoals vastgelegd door de KNZB
- **Beleidsmatige normen/richtlijnen:** voortvloeiend uit ambities en doelstellingen van beleid

Planologische normen of richtlijnen zijn gekoppeld aan het aantal inwoners en worden ook wel draagvlakcijfers genoemd. Bij een x aantal inwoners is er voldoende draagvlak voor een type voorziening of voor een bepaalde hoeveelheid ruimte. Een voorbeeld hiervan is de planologische norm van 0,01m² zwemwater per inwoner (Kluwer, 2006). Deze normen of richtlijnen zijn heel algemeen en bieden niet meer dan een grove indicatie van de werkelijke behoefte.

Voor de empirische richtlijnen kan gebruik worden gemaakt van beschikbare informatie over bijvoorbeeld zwemdeelname in bevolkingsonderzoeken, ledengegevens van de KNZB of informatie over zwemdiplomabezit bij kinderen. Maar het kan ook gaan om cijfers afgeleid uit bezoekcijfers van een veelvoud van (vergelijkbare) zwembaden. Deze richtlijnen komen dicht bij de waarheid en bieden een meer specifieke behoefte op basis van de empirie. Neemt niet weg dat er lokale afwijkingen kunnen zijn, ten opzichte van de (landelijke) empirie, omdat er nu eenmaal gebieden zijn die boven of onder het gemiddelde scoren.

De technische normen of richtlijnen zijn gekoppeld aan de eisen die de KNZB stelt aan typen zwemactiviteiten en het niveau waarop de zwemactiviteit plaatsheeft. Zo gelden voor topsport en wedstrijdsport andere eisen dan voor het recreatief banenzwemmen. Dit geeft een goede richtlijn voor het aantal m² dat, afhankelijk van het niveau en de activiteit, nodig is per zwemmer, waterpoloër, etc. In relatie tot beleidsmatige richtlijnen kan gedacht worden aan implicaties die voortvloeien uit ambities van een gemeente over het zwemdiplomabezit, specifieke doelgroepen of ambities omtrent topsport. Dit gaat overwegend in op de lokale situatie. Hier kan gedacht worden aan het beleidstreven om schoolzwemmen aan te bieden voor een vastgesteld aantal scholen en het daarvoor benodigde zwemwater.

Activiteiten

Binnen het planningsinstrument onderscheiden we vijf typen zwemactiviteiten:

- **Leren zwemmen:** hieronder vallen zowel les- als schoolzwemmen. Hierbij gaat het om leszwemmen voor kinderen; leszwemmen voor volwassenen valt onder doelgroepenzwemmen.
- **Zwemsport:** onder zwemsport verstaan we alle zwemsporten die in het zwembad worden uitgevoerd. De vier zwemsporten van de KNZB vallen hieronder: wedstrijdzwemmen, waterpolo, synchroonzwemmen en schoonspringen. *Lifeguarding*, onderwatersport en duiken worden ook meegenomen in het instrument.
- **Banenzwemmen:** richt zich op de mogelijkheden om, al dan niet begeleid, gebruik te maken van het zwembad om banen te zwemmen op basis van een zwembadabonnement of los kaartje. In tegenstelling tot de categorie ‘zwemsport’, wordt banenzwemmen niet in verenigingsverband gedaan.
- **Doelgroepenzwemmen:** hieronder vallen diverse aquasporten zoals aquarobics of floatfit. Ook activiteiten als therapeutisch zwemmen, meer bewegen voor ouderen, ouder-kindzwemmen en zwemles voor volwassenen behoren tot deze groep. Aquasporten voor kinderen, zoals snorkelen en zeemeerminzwemmen, vallen ook onder het doelgroepenzwemmen.
- **Pretzwemmen:** duidt de uren aan in het zwembad die beschikbaar zijn voor recreatief gebruik van het zwembad, maar die niet specifiek als doelgroepen- of banenzwemmen worden aangeduid.

Per type zwemactiviteit kunnen verschillende richtlijnen worden toegepast, zoals hierboven geschetst. Om verschillende redenen kan er per zwemactiviteit sprake zijn van lokale differentiatie met afwijkingen ten opzichte van de landelijke gemiddelden en algemene kengetallen tot gevolg. Hierbij kan gedacht worden aan de mate waarin een gemeente schoolzwemmen inzet, aanbod en populariteit van zwemverenigingen, topsportambities en ambities voor doelgroepenzwemmen. Naast het planningsinstrument bestaat er daarom een lokale checklist om het model beter aan te laten sluiten op de lokale situatie (zie bijlage 1).

Bronnen

Voor de ontwikkeling van het planningsinstrument is geput uit ervaringen bij verrichte zwemwater behoefte onderzoeken, is nieuwe data verzameld, gebruik gemaakt van beschikbare data over zwemdeelname en van kennis en expertise in het veld. Voor gegevens over de deelname aan de vijf zwemactiviteiten (deelname, duur en frequentie) worden diverse bronnen gebruikt. Naast bestaande data uit het Nationaal Sportonderzoek (Mulier Instituut), de Vrijtijdsomnibus (SCP/CBS), cijfers afkomstig van de KNZB en onderzoek naar zwemvaardigheid (Floor & Tiessen-Raaphorst, 2019; Van der Werff & Van Es, 2016) en schoolzwemmen (Floor, 2017), is aanvullend door het Mulier Instituut een vragenlijst bij het GfK-panel uitgezet. Deze extra vragenlijst diende vooral om meer inzicht te krijgen in de deelname, duur en frequentie aan de afzonderlijke zwemactiviteiten. Daarnaast levert de vragenlijst informatie over leeftijd, geslacht, afkomst, woonregio en reisafstand van de zwemmers.

Naast de cijfers uit de diverse databronnen zijn dertien zwembadmanagers gevraagd naar hun ervaringen in de dagelijkse praktijk. Met de Nationale Raad Zwemveiligheid (NRZ) en Koninklijke Nederlandse Zwembond (KNZB) is over de specifieke activiteiten ‘leren zwemmen’ en ‘zwemsport’ gesproken.

Klankbordgroep

Om tot een breed gedragen planningsinstrument zwembaden te komen en de expertise uit het veld optimaal te benutten, is een klankbordgroep samengesteld. In deze klankbordgroep zitten vertegenwoordigers van de KNZB, VSG en de Vereniging Werkgever in Zwembaden en Zwemscholen (WiZZ). Met deze leden zijn het verenigingszwemmen (KNZB), gemeenten (VSG), werkgevers in de zwembadbranche (WiZZ) vertegenwoordigd.

Afbakening

Het resultaat van de ontwikkeling van het planningsinstrument zwembaden is dit document met daarin de verschillende elementen van het planningsinstrument, standaardcijfers voor deze verschillende elementen, en een basisinstrument in Excel¹ die toegepast kan worden. Het is een lerend planningsinstrument die door nieuwe inzichten uit de praktijk en uit onderzoek van tijd tot tijd dient te worden bijgesteld. Het inzetten van het instrument en het interpreteren van de uitkomsten is maatwerk en vereist deskundigheid.

1.4 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 van deze rapportage geeft meer inzicht in de verschillende onderdelen van het planningsinstrument. Hoofdstuk 3 laat voor de verschillende activiteiten zien hoe deze verschillende onderdelen worden ingezet en welke cijfers gebruikt worden om de zwemwaterbehoefte te berekenen. Daarbij is tevens aandacht voor de mogelijkheden tot lokale verfijning op basis van data over de specifieke lokale situatie. Hoofdstuk 4 laat een uitgewerkt theoretisch voorbeeld zien van de inzet van het planningsinstrument. Hoofdstuk 5 geeft tot slot een korte samenvatting van mogelijkheden, beperkingen en reikwijdte van het planningsinstrument.

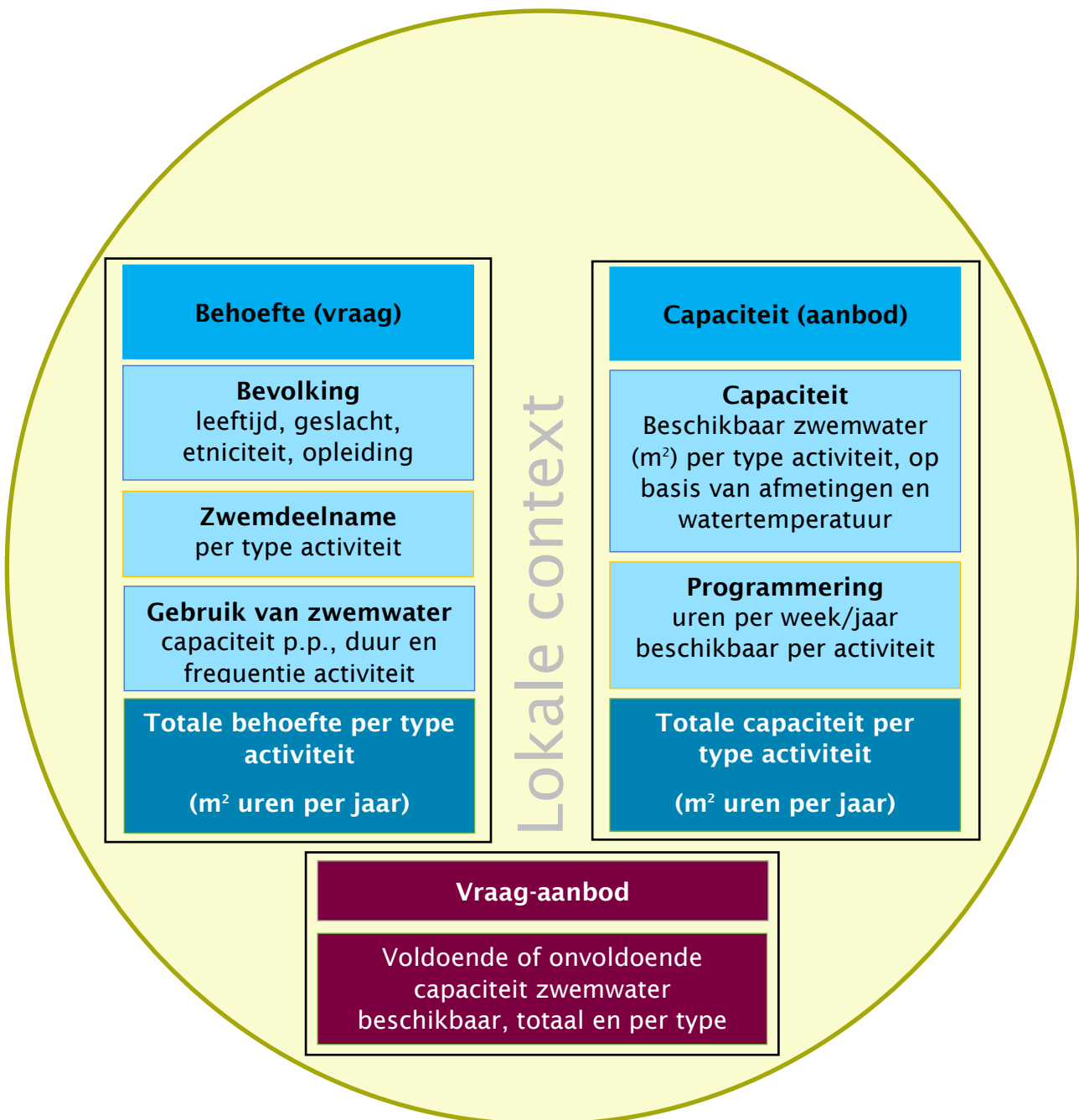
¹ De Excel-tool komt medio 2020 beschikbaar.

2. Onderdelen van het planningsinstrument

In dit hoofdstuk worden de verschillende onderdelen benoemd die het planningsinstrument vormen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in factoren die van invloed zijn op de vraag naar zwembaden en factoren die gerelateerd zijn aan het aanbod.

Figuur 2.1 geeft de elementen van het planningsinstrument zwembaden schematisch weer. Deze elementen zijn gebaseerd op de factoren die volgens Kluwer (2006) van belang zijn bij het in kaart brengen van de behoefte aan zwembaden. Daarnaast zijn additionele elementen opgenomen die uit eerdere onderzoeken naar zwembadenbehoefte als bepalende factoren voor de behoefte aan zwembaden naar voren zijn gekomen.

Figuur 2.1 Schematisch overzicht planningsinstrument zwembaden

2.1 Factoren van invloed op de vraag naar zwemwater

Bevolking

De bevolking is de eerste factor die volgens Kluwer (2006) belangrijk is voor het bepalen van de zwemwaterbehoefte. Hierbij wordt aangegeven dat de behoeftebepaling afhangt van de bevolkingsomvang, de bevolkingssamenstelling en de leeftijdssamenstelling van de bevolking in een bepaald verzorgingsgebied.

De bevolking is de belangrijkste input van het planningsinstrument. Afhankelijk van de omvang van de bevolking in bepaalde leeftijdsklassen worden meer of minder deelnemers aan verschillende zwemactiviteiten verwacht. Uit analyse van de data over zwemdeelname in Nederland van het Mulier Instituut (2018) blijkt dat leeftijd, geslacht, opleiding en etniciteit van invloed zijn op de zwemdeelname. De factor leeftijd laat zien dat hoe ouder iemand is, hoe minder vaak diegene zwemt. Leeftijd is meegenomen in het planningsinstrument door per activiteit de deelname per leeftijdsjaar/-groep te bepalen. Het verschilt namelijk per activiteit wat het effect van leeftijd is. Verder blijkt dat vrouwen vaker zwemmen dan mannen. In het gebruik van het instrument wordt ervan uitgegaan dat in een bepaalde gemeente/regio de verhouding mannen en vrouwen gelijk is aan het Nederlands gemiddelde. Hier wordt dus geen factor voor opgenomen. Opleiding en etniciteit zijn ook van invloed. Hoe hoger de opleiding, hoe vaker iemand zwemt en Nederlanders met een migratieachtergrond zwemmen minder vaak dan Nederlanders zonder een migratieachtergrond. De invloed van deze factoren is sterk lokaal bepaald. Deze factoren worden dan ook niet meegenomen in het instrument, maar er wordt wel geadviseerd op lokaal niveau te kijken welke invloed ze hebben.

Zwemdeelname

Een vernieuwend element in deze benadering van zwemwaterbehoefte is het bepalen van de behoefte op basis van zwemdeelnamecijfers. In huidige zwemwater behoefteonderzoeken staan bezoekcijfers en animocijfers veelal centraal in het bepalen van de behoefte. Het probleem met deze cijfers is dat het huidige zwemwatergebruik centraal staat in het berekenen van de behoefte. Dit zwemwatergebruik kan worden beïnvloed door de huidige programmering, ticketprijs of aantrekkelijkheid van het zwembad. Hierdoor ontstaat er geen zicht in de (potentiële) behoefte. Door uit te gaan van bevolkingsgegevens en algemene participatiegegevens per leeftijdsgroep kan de potentiële behoefte voor een gebied beter in kaart worden gebracht.

Er zijn verschillende zwemdeelnamecijfers bekend op basis van het Nationaal Sportonderzoek, de Vrijtijdsomnibus en de Gezondheidsenquête. Deze cijfers geven een beeld van de zwemdeelname in Nederland, maar ze geven geen beeld van de specifieke activiteiten waar het planningsinstrument op ingaat. Om meer inzicht te krijgen op deze specifieke deelname, heeft het Mulier Instituut via het GfK-panel een onderzoek uitgezet naar zwemdeelname.

Onder ruim 54.000 mensen is een bevolkingsonderzoek uitgezet waarbij aan hen is gevraagd of zij in het afgelopen jaar een overdekt zwembad hebben bezocht en voor welke activiteit zij dit hebben gedaan. Volwassenen hebben de vragenlijst zelf ingevuld, voor kinderen tot 18 jaar is aan hun ouders gevraagd of zij de vragenlijst voor hun kind wilden invullen. Na dit bevolkingsonderzoek zijn verdiepende vragen gesteld aan een steekproef van bijna 3.400 mensen. Zij hebben voor één of meer verschillende activiteiten vervolgvragen ingevuld. Hierdoor ontstaat een beeld van de zwemdeelname die benut is voor het planningsinstrument.

Gebruik van zwemwater

Frequentie

Om te bepalen wat de behoefte aan zwemwater is, moet bekend zijn hoe vaak het zwemwater wordt gebruikt. In het onderzoek naar zwemdeelname (Mulier Instituut, 2018) is de frequentie van zwembadbezoek van de verschillende activiteiten onderzocht. In dit onderzoek naar zwemdeelname is uitgegaan van gecategoriseerde antwoorden. Dit betekent dat niet altijd precies in beeld kan worden gebracht wat de frequentie is (antwoord is bijvoorbeeld 'paar keer per jaar'). De verschillende antwoordcategorieën zijn omgezet naar 'aantal keer per jaar' (tabel 2.1).

Tabel 2.1 Aantal keer per jaar zwemactiviteit per antwoordcategorie

Antwoordcategorie	Aantal keer per jaar
Vaker dan eens per week	80 (2 x per week, gedurende 40 weken)
Eens per week	40 (1 x per week, gedurende 40 weken)
Eens per twee weken	20 (1 x per 2 weken, gedurende 40 weken)
Eens per maand	12 (1 x per maand)
Paar keer per jaar	6 (1 x per 2 maanden)
Alleen in vakanties	4 (4 keer per jaar)

Duur van de activiteit

Om te bepalen hoeveel zwemwater nodig is voor bepaalde activiteiten, is het nodig om te weten hoelang het zwemwater wordt bezet gedurende deze activiteit. Op basis van verschillende bronnen is in hoofdstuk 3 per activiteit aangegeven wat de gemiddelde duur van deze activiteit is. In de lokale context kan hiervan worden afgeweken, maar de gemiddelde duur van de activiteit zorgt voor een richtlijn in het rekeninstrument.

Benodigde capaciteit per persoon

Een laatste factor die van belang is in het bepalen van de vraag naar zwemwater, is de benodigde hoeveelheid zwemwater per persoon. Wanneer alle voorgaande factoren in kaart kunnen worden gebracht is bekend hoeveel uur zwemwater benodigd is, maar nog niet hoeveel capaciteit. Om te weten hoeveel capaciteit noodzakelijk is, is het van belang een maat te stellen die dit kan berekenen. De benodigde capaciteit per persoon verschilt per activiteit. In hoofdstuk 3 is per activiteit weergegeven hoe de berekening van de benodigde capaciteit per persoon in zijn werk is gegaan.

2.2 Factoren gerelateerd aan het aanbod van zwemwater

Type en omvang van het zwemwater

Zwemwater komt in vele soorten en maten. Grofweg zijn drie bassintypen te onderscheiden: wedstrijdbassin, instructiebassin en recreatiebassin. Deze verschillende bassintypen kunnen uit verschillende afmetingen bestaan en de temperatuur kan variëren (Kluwer, 2006). Om inzicht te geven in zwemwatercapaciteit, is het van belang te bepalen welke capaciteit geschikt is voor welke activiteit. In hoofdstuk 3 is per activiteit weergegeven welke keuzes in dit onderzoek zijn gemaakt met betrekking tot capaciteit. Hiervan kan in de lokale situatie worden afgeweken. Wanneer over capaciteit wordt gesproken, worden de kenmerken lengte en breedte/oppervlakte, diepte en temperatuur meegenomen.

Programmering

Om het aanbod aan zwemwater op een goede wijze te kunnen berekenen, dienen aannames gedaan te worden over de programmering. Een bassin kan namelijk geschikt zijn voor verschillende typen activiteiten, waardoor het aanbod aan zwemwater per activiteit afhankelijk is van de mate waarin een

bassin voor de ene of andere activiteit wordt ingezet. Dit is waar de programmering van belang is. Op basis van de programmering wordt duidelijk hoeveel water per type activiteit beschikbaar is.

De programmering kan lokaal sterk verschillen, afhankelijk van de behoefte van de inwoners, de mogelijkheden van het zwembad en aanbod in andere zwembaden. Om te komen tot een algemeen planningsinstrument wordt gewerkt met een voorbeeldprogrammering uitgaande van het aantal bassins, die tot stand is gekomen op basis van interviews met zwembadexploitanten. Op basis van deze voorbeeldprogrammering ontstaat vervolgens zicht op het aanbod van zwemwater per zwemactiviteit.

2.3 Lokale context

Het planningsinstrument biedt handvatten om per zwemactiviteit op basis van planologische, empirische, technische en beleidsmatige normen en richtlijnen in beeld te brengen wat de behoefte aan en het aanbod van zwemwater is. De beleidsmatige richtlijnen zijn afhankelijk van de lokale context, maar ook voor de andere richtlijnen geldt dat er behoefte kan zijn aan een aanpassing aan de lokale situatie op basis van beschikbare lokale gegevens. Het is daarom van belang dat bij het gebruik van het instrument aandacht te hebben voor de specifieke lokale situatie en de beschikbare gegevens en documenten. Te denken valt aan een afwijkende zwemdeelname, aanwezigheid van zwembaden in de omgeving, toeristische functie (relevant voor pretzwemmen), sociaaleconomische factoren (opleiding en etniciteit van bevolking), topsport-, groei- of andere ambities (zowel vanuit gemeente als vanuit aanbieders), en populariteit en organisatiekracht van de zwemverenigingen. De checklist in de bijlage (zie bijlage 1) is hier behulpzaam bij.

2.4 Samenvatting

Voor het planningsinstrument zwembaden is het van belang inzicht te hebben in verschillende factoren die de vraag naar zwemwater beïnvloeden, te weten:

- Gegevens over de bevolkingsomvang en -opbouw (leeftijd);
- zwemdeelname van de verschillende activiteiten;
- frequentie, duur en benodigde capaciteit van de activiteit.

Daarbij zijn de volgende aanbodfactoren van belang om mee te nemen:

- programmering;
- type en omvang van het zwemwater.

In het vervolg wordt per activiteit aangegeven hoe deze factoren worden meegenomen in het planningsinstrument. Dit vormt het startpunt van de berekeningen voor zwemwaterbehoefte die met kennis van de bevolkingsomvang en bevolkingsprognoses leidt tot inzicht in de zwemwaterbehoefte van een bepaald verzorgingsgebied.

3. Het planningsinstrument

Het planningsinstrument bestaat uit twee onderdelen: bepalen van de vraag naar zwemwater en het in kaart brengen van het aanbod van zwemwater. Door de vraag naar zwemwater te relateren aan het aanbod van zwemwater wordt duidelijk voor welke typen zwemactiviteiten zich overschotten of tekorten voordoen.

3.1 Vraag naar zwemwater

De vraag naar zwemwater wordt in dit hoofdstuk in kaart gebracht op basis van de eerder genoemde factoren: bevolking, zwemdeelname en gebruik van zwemwater. Deze factoren worden voor ieder van de vijf activiteiten die worden onderscheiden in het instrument (te weten: leren zwemmen, zwemsport, banenzwemmen, doelgroepen zwemmen en pretzwemmen) uiteengezet.

Onderzoek van het Mulier Instituut naar zwemdeelname (2018) laat zien dat de deelname bij kinderen op 43 procent ligt en bij volwassenen op 21 procent. Hierbij maakt het niet uit waarvoor mensen naar het zwembad komen en of mensen een keer in de week of een keer per jaar naar het zwembad gaan. Om een beter beeld te krijgen waar de zwemdeelname uit bestaat en hoe omvangrijk die is, wordt per activiteit ingegaan op de beschikbare zwemdeelnamecijfers.

Leren zwemmen

De activiteit leren zwemmen is gericht op lesactiviteiten van kinderen met als doel de zwemvaardigheid te vergroten. In het instrument wordt onderscheid gemaakt tussen leswemmen en schoolzwemmen. Zwemles bestaat uit lesactiviteiten van een exploitant, vereniging of zwemschool gericht op het behalen van een zwemdiploma. Schoolzwemmen zijn de uren waarop kinderen vanuit school de mogelijkheid hebben om deel te nemen aan lesactiviteiten in het zwembad. Bij schoolzwemmen staat niet altijd het behalen van een zwemdiploma centraal, maar kan het er wel een resultaat van zijn. In subparagrafen wordt verder ingegaan op deze twee verschillende activiteiten. Bij leswemmen wordt uitgegaan van landelijke cijfers over het bezit van zwemdiploma's en de lessen die gemiddeld genomen nodig zijn om deze diploma's te behalen. Bij schoolzwemmen speelt het aantal groepen en de frequentie waarin (bijvoorbeeld wekelijks of om de week) schoolzwemmen wordt aangeboden een rol.

Leszwemmen

Bevolking

NRZ raadt ouders aan om hun kinderen in de leeftijd van 4,5 tot 5 jaar te laten starten met zwemles (NRZ, 2017). In de praktijk zien we ook dat de grootste groep kinderen rond deze leeftijd instroomt in de zwemles. De duur van het volledige ABC-traject, waarbij het A-diploma, B-diploma en C-diploma worden behaald, is ongeveer anderhalf jaar (Van der Werff & Van Es, 2016). Dit betekent dat kinderen grofweg in de leeftijd van 5 tot 7 jaar op zwemles zitten. Om te bepalen wat de behoefte aan zwemwater voor zwemles is, wordt idealiter gerekend met deze leeftijdscategorie, waarbij een koppeling wordt gemaakt met de ruimtebehoefte die een kind heeft op basis van het aantal lessen en het aantal kinderen dat in een bassin past bij een zwemles. Indien het aantal kinderen niet per leeftijdsjaar beschikbaar is, maar bijvoorbeeld in groepen van meerdere leeftijdsjaren dan kan de berekening hierop worden aangepast. Dit kan door uit te gaan van een groep van 1 jaar die binnen de leeftijdsgroep valt. Bijvoorbeeld: als in een gemeente 2500 kinderen in de leeftijd 5 t/m 10 jaar wonen, dan wordt voor de berekeningen uitgegaan van $2500/6 = 417$ kinderen. Voor deze 417 kinderen kan vervolgens berekend worden hoeveel ruimte in het jaar nodig is om uitgaande van het gemiddeld benodigd aantal uren de zwemdiploma's te behalen.

Zwemdeelname

De deelname aan leszwemmen wordt bepaald op basis van het diplomabezit in Nederland. De Vrijetijdsomnibus van het SCP levert cijfers over het diplomabezit van kinderen in Nederland. Dit onderzoek laat zien dat 96 procent van de kinderen minimaal het A-diploma haalt. Wanneer onderscheid wordt gemaakt tussen de diplomaniveaus weten we dat 12 procent van de kinderen alleen een A-diploma heeft, 47 procent bezit het A- en B-diploma en 37 procent heeft het A-, B- en C-diploma (Floor & Tiessen-Raaphorst, 2019). Dit landelijke cijfer kan worden gehanteerd om de deelname aan leszwemmen weer te geven als er geen andere/lokale cijfers beschikbaar zijn. Lokaal kan de situatie immers afwijken, of er kunnen hogere ambities geformuleerd zijn voor het diplomabezit (zie ook lokale checklist - bijlage 1). Lokale cijfers over diplomabezit kunnen beschikbaar zijn via de exploitant van het zwembad, scholen (als schoolzwemmen wordt aangeboden) of via de GGD.

Frequentie

In plaats van het aantal keer dat een kind in de week zwemt, wordt voor leszwemmen, doordat hier specifieke cijfers over beschikbaar zijn, een aantal uur bepaald dat per jaar benodigd is voor leszwemmen. Het is daardoor wel van belang om te weten hoeveel weken per jaar zwemles wordt aangeboden. Zwembaden zijn vaak minder dan 52 weken per jaar open voor leszwemmen, doordat in de vakanties andere activiteiten worden aangeboden. In de praktijk hebben zwembaden tussen de 40 en 46 weken per jaar aanbod voor zwemlessen.

Duur van de activiteit

Zoals bij de uitleg over de bevolking werd aangegeven, zijn cijfers beschikbaar over de tijd die kinderen er gemiddeld over doen om een bepaald zwemdiploma te halen. In het onderzoek van Van der Werff en Van Es (2016) komt naar voren dat een kind gemiddeld 48 uur doet over het behalen van het A-diploma, 12 uur over het behalen van het B-diploma en 12 uur over het behalen van het C-diploma.

Wanneer deze cijfers over de duur van de activiteit worden gecombineerd met de percentages diplomabezit en de bevolkingscijfers, krijgen we inzicht in hoeveel uur per jaar gemiddeld nodig is om kinderen zwemles te geven.

Benodigde hoeveelheid zwemwater per persoon

Om van een berekening in het aantal uur dat zwemles nodig is per jaar een stap te kunnen maken naar de capaciteit die benodigd is voor zwemlessen, is het van belang om te weten hoeveel vierkante meter zwemwater per kind nodig is tijdens de zwemles. Om dit te bepalen, zijn zwembadmanagers gevraagd hoe groot de groepen bij zwemles zijn, hoeveel groepen gelijktijdig in een bepaald bassin zitten en hoe groot de bassins zijn waarin zwemles wordt aangeboden. De antwoorden resulteren in een gemiddelde van 10,7 m² zwemwater per kind met een bandbreedte tussen de 6,1 m² in een instructiebassin, 11,2 m² in een wedstrijd bassin en 13,7 m² in een recreatief bassin. Het verschil in gemiddelden tussen de bassins is grotendeels te verklaren door de niveaus van de lesgroepen die in de bassins worden ingepland en het verschil in ruimte per kind dat nodig is om kennis te maken met het water (instructiebassin) of om slagen te oefenen door banen te zwemmen (wedstrijdbassin).

Schoolzwemmen

Anders dan leszwemmen is niet in alle gemeenten aanbod van schoolzwemmen. Slechts 32 procent van de gemeenten gaf in 2016 aan dat in hun gemeente schoolzwemmen wordt aangeboden. De verschillen tussen de gemeenten die schoolzwemmen aanbieden zijn groot ten aanzien van het aantal deelnemende scholen, het aantal uren per week, en de leeftijdsgroepen die het betreffen (Floor, 2017). Het ontbreekt hiermee aan een bruikbaar landelijk cijfer voor de deelname aan schoolzwemmen dat kan worden meegenomen in een planningsinstrument. Schoolzwemmen vormt hiermee een onderdeel van de lokale checklist om te komen tot een verfijsing van de behoeftebepaling. Het is hierbij van belang om inzicht te hebben in de

(leeftijds)groepen die deelnemen aan schoolzwemmen, hoeveel kinderen deelnemen, hoe vaak zij schoolzwemmen en hoelang zij dit per keer doen. Wanneer deze gegevens bekend zijn, kan samen met de benodigde capaciteit per persoon, die gelijk is aan die van leszwemmen (10,7 m²), inzicht worden gegeven in de behoefte aan schoolzwemmen voor een specifieke groep.

De verwachting is dat schoolzwemmen en leszwemmen een wisselwerking hebben op elkaar. Doordat kinderen bepaalde vaardigheden opdoen in het schoolzwemmen, is de verwachting dat zij wellicht minder lang zullen leszwemmen. Hierbij is het wel van belang om te kijken naar de leeftijdsgroep van het schoolzwemmen en doelstellingen van het schoolzwemmen. Ook kan schoolzwemmen ervoor zorgen dat kinderen eerder gebruikmaken van het zwembad of doorgaan voor meer diploma's. Als schoolzwemmen het doel heeft om een zwemdiploma te behalen, is het nuttig om lokale gegevens over het aantal behaalde zwemdiploma's in kaart te brengen. Op deze manier kan de verminderde druk voor het leszwemmen worden berekend.

Zwemsport

Zwemsport omvat alle verenigingsactiviteiten, behalve zwemles, die in het zwembad plaatsvinden. In het planningsinstrument worden vijf sporten uiteengezet: wedstrijdzwemmen (waar ook *lifeguarding* en masterzwemmen onder vallen), waterpolo, duiken, synchroonzwemmen en schoonspringen. In dit onderdeel wordt zo veel mogelijk per sport weergegeven hoe de vraag naar zwemwater is bepaald.

Bevolking

In het instrument is op basis van ledengegevens van de KNZB de keuze gemaakt om kinderen vanaf 7 jaar mee te nemen. Bij leren zwemmen was namelijk te zien dat kinderen in de leeftijd van 5-7 jaar veelal hun zwemdiploma's halen. Waarna de mogelijkheid bestaat om te gaan deelnemen aan zwemsport. Dit is ook terug te zien in de ledencijfers van de KNZB. In de reglementen van de KNZB is beschreven dat kinderen die 6 jaar zijn geworden deel kunnen nemen aan hun eerste wedstrijden, maar in de regel vindt de overstap plaats vanaf 7 jaar. Dit wordt onderstreept door de lidmaatschapscijfers van de KNZB waar een stijgende deelname wordt geconstateerd vanaf zevenjarige leeftijd. De leeftijdsgroep boven de 65 jaar wordt niet meegenomen in het onderzoek, omdat de deelname van deze leeftijdsgroep aan de georganiseerde zwemsport marginaal is.

Zwemdeelname

De deelname aan zwemsport is berekend aan de hand van cijfers afkomstig van de verschillende zwemsportbonden: Koninklijke Nederlandse Zwembond (KNZB), Nederlandse Onderwatersport Bond (NOB) en KNRBD (Reddingsbrigade Nederland). De leden van de Nederlandse Culturele Sportbond die zijn aangesloten bij de Watervrienden zijn niet opgenomen. Hier waren geen cijfers van beschikbaar. Daarnaast heeft de KNZB aangegeven dat veel van deze sporters ook zijn opgenomen in het ledental van de KNZB. De deelname aan de zwemsport ligt voor kinderen een stuk hoger dan voor volwassenen.

Tabel 3.1 Deelname aan zwemsport op basis van ledenaantallen van bonden (KNZB, NOB, KNRBD) afgezet naar inwoners van Nederland in 2018 (in procenten)

Leeftijd	Percentage deelname aan zwemsport
7-14 jaar	2,5
15-24 jaar	1,3
25-44 jaar	0,7
45-64 jaar	0,5

Bron: NOC*NSF, 2018; KNZB, 2018. Bewerking: Mulier Instituut.

Zoals aangegeven bestaat zwemsport uit verschillende onderdelen. Tabel 3.2 geeft per leeftijdsgroep inzicht in de activiteit die wordt uitgevoerd. In de tabel is aangegeven hoeveel procent van een bepaalde

leeftijdsgroep deelneemt aan een bepaalde activiteit. Als deze cijfers worden gecombineerd met de deelnamecijfers uit tabel 3.1, kan inzicht worden verkregen in de deelname aan verschillende zwemsporten per leeftijdsgroep.

Tabel 3.2 Deelname aan verschillende zwemsporten op basis van ledencijfers bonden (in procenten)

	Wedstrijdzwemmen	Waterpolo	Synchroonzwemmen	Schoonspringen	Duiken
5-14 jaar	76	18	2,9	0,7	3
15-24 jaar	57	27	2,0	0,4	13
25-44 jaar	57	26	1,0	0,2	15
45-64 jaar	65	18	0,6	0,3	17

Bron: NOC*NSF, 2018; KNZB, 2018. Bewerking: Mulier Instituut.

Frequentie en duur

Bij frequentie en duur wordt gekeken naar de trainingsuren van verschillende leeftijdsgroepen. Alleen de watertrainingen zijn meegenomen, de droogtrainingen niet. De KNZB stelt in zijn meerjarenopleidingsplannen een trainingsintensiteit voor. Deze trainingsintensiteit is gebaseerd op doorstroom naar de topsport. In het planningsinstrument wordt uitgegaan van de gemiddelde vereniging in Nederland en wordt er dus voor gekozen om op een andere manier informatie over frequentie en duur te bepalen.

Tabel 3.3 Trainingsduur voor verschillende KNZB-sporten op basis van analyse trainingsuren

	Aantal groepen	Gemiddelde frequentie	Gemiddelde tijdsduur (in minuten)
Wedstrijdzwemmen	465	3	65
Minioren	90	3	59
Junioren	84	4	72
Jeugd	86	4	71
Senioren	67	4	73
Masters	82	2	58
Recreanten	31	2	55
Geen categorie	25	3	64
Waterpolo	294	2	66
Onder 9	21	2	56
Onder 11	22	2	58
Onder 13	30	2	61
Onder 15	35	2	66
Onder 17	30	2	66
Onder 19	4	3	74
Dames	52	2	68
Heren	97	2	70
Recreatief	3	1	60
Schoonspringen	9	2	78
Synchroonzwemmen	33	2	90

Analyse en bewerking: Mulier Instituut.

Tabel 3.3 geeft inzicht in de uitkomsten van de analyse van trainingsuren in het water van zwemsportverenigingen op basis van 110 verenigingen die verschillende disciplines van zwemsport aanbieden (105 verenigingen bieden wedstrijdzwemmen, 51 waterpolo, 16 synchroonzwemmen en 4 schoonspringen). Voor wedstrijdzwemmen en waterpolo is een onderscheid gemaakt voor leeftijdsgroepen; voor de overige disciplines is dit niet gedaan vanwege het beperkte aanbod van deze activiteiten.

Benodigde hoeveelheid zwemwater per persoon

Om de benodigde hoeveelheid zwemwater per persoon te berekenen, wordt bij zwemsport gekeken naar de meerjarenopleidingsplannen van de KNZB. In deze plannen staat beschreven hoeveel zwemwater voor een bepaalde activiteit op een bepaald niveau noodzakelijk is (tabel 3.4). Het planningsinstrument is gebaseerd op breedtesportactiviteiten. Wanneer topsportactiviteiten worden aangeboden, dienen daar andere richtlijnen voor die worden meegenomen bij het toepassen van de lokale checklist.

Voor wedstrijdzwemmen wordt door de KNZB voorgeschreven om maximaal met zes personen van een 25-meterbaan gebruik te maken en met maximaal acht personen van een 50-meterbaan (KNZB, n.d.). Omgerekend naar capaciteiten, houdt dit in dat in een 25-meterbassin een oppervlakte van 10,4 m² per persoon gewenst is en in een 50-meterbassin een oppervlakte van 15,6 m².

Bij waterpolo is het aantal zwemmers in een bassin sterk afhankelijk van de leeftijd van de kinderen in de trainersgroep en het bijbehorende niveau. Jonge sporters onder de 9 jaar kunnen toe met een vierbaans 25-meterbassin waarvan zij met twintig sporters gebruik kunnen maken. Wanneer gekeken wordt naar de oudere sporters in de leeftijd onder 17 jaar, onder 20 jaar of de senioren dan wordt aangegeven maximaal twintig personen in zes banen kwijt te kunnen (KNZB, n.d.). Omgerekend naar oppervlakte betekent dit dat voor jonge zwemmers ongeveer 12,5 m² per sporter benodigd is en voor overige leeftijdsgroepen 18,8 m² per sporter.

Voor synchroonzwemmen stelt de KNZB ook een benodigde capaciteit voor de verschillende leeftijdsgroepen en niveaus. Bij de jongste leeftijdsgroep in de leeftijd van 6-10 jaar kunnen maximaal 30 zwemmers gelijktijdig gebruikmaken van een 5-baans 25-meterbassin. Bij de junioren zijn dit maximaal 25 sporters in een 6-baans 25-meterbassin. Bij de senioren (geen topsport) kunnen maximaal twintig zwemmers gelijktijdig gebruikmaken van een 6-baans 25-meterbassin (KNZB, n.d.). Uitgedrukt in oppervlakte betekent dit voor kinderen van 6-10 jaar een oppervlakte van 10,4 m² per kind; voor junioren 15 m² per persoon en voor senioren 18,8 m² per persoon.

Voor schoonspringen zijn de vierkante meters zwemwater van ondergeschikt belang aan de aanwezigheid van faciliteiten. Voor de jongste kinderen dienen 1- en 3-meterplanken aanwezig te zijn, voor de senioren is een volwaardige schoonspringfaciliteit (1- en 3-meterplanken en 5-, 7,5- en 10-metertoren) nodig (KNZB, n.d.). Het berekenen van de benodigde behoefte voor schoonspringen gebeurt op basis van het aantal springplanken dat gebruikt kan worden. De KNZB schrijft in alle leeftijdsgroepen maximaal vijf sporters per plank voor. Het zwemwater waar deze plank onderdeel van is, is op het moment dat de plank in gebruik is volledig bezet.

Voor duiken stelt de Nederlandse Onderwatersport Bond (NOB) geen richtlijnen aan hoeveel mensen gelijktijdig gebruik mogen maken van een bassin. Op basis van ervaring wordt voor de activiteit duiken hetzelfde zwemwatergebruik aangehouden als voor waterpolo. Hierbij wordt dus uitgegaan van 10,4 m² per kind; voor volwassenen betekent dit 18,8 m² per persoon.

Tabel 3.4 Benodigd aantal m² zwemwater per persoon per zwemsport

Zwemsport	Minimaal aantal m ²	Maximaal aantal m ²
Wedstrijdzwemmen	10,4	15,6
Waterpolo	12,5	18,8
Synchroonzwemmen	10,4	18,8
Schoonspringen		Maximaal 5 sporters per plank
Duiken	10,4	18,8

Bron: KNZB, n.d. Bewerking: Mulier Instituut.

Wedstrijden

Naast uren voor trainingen is het ook van belang om wedstrijduren in het planningsinstrument op te nemen voor de zwemsport. De KNZB heeft voorzien in informatie over het aantal en de duur van de wedstrijden. In het planningsinstrument wordt dit aangehouden. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat er verschil zit in de mate waarin zwembaden voor wedstrijden worden gebruikt en dat hier middels de lokale checklist rekening mee gehouden kan worden. Het niveau van de vereniging, maar vooral ook de kenmerken van de accommodatie spelen namelijk een belangrijke rol. De geschiktheid van de accommodatie, in de zin van tribunes, startblokken/doelen/springplanken en aantal banen en andere faciliteiten, zijn hierbij van belang.

Voor wedstrijdzwemmen organiseert een vereniging gemiddeld zes keer per jaar een wedstrijd die gemiddeld 3,5 uur duurt. Naast de wedstrijden die de vereniging zelf organiseert, kan het ook zijn dat een zwembad gebruikt wordt voor regionale of nationale kampioenschappen. Het zijn vaak specifieke zwembaden, die hiervoor worden ingezet. Bij kampioenschappen moet een volledig weekend gebruik kunnen worden gemaakt van een accommodatie. Dit is vaak een stuk ingrijpender in de programmering dan de reguliere wedstrijden.

Waterpoloteams hebben gemiddeld tien (thuis-)wedstrijden per jaar. Een wedstrijd bedraagt ongeveer 1,5 uur. Bij deze wedstrijden is nog geen rekening gehouden met play-offs en bekerwedstrijden. Het is van belang lokaal informatie te verzamelen over het niveau van de vereniging om hier uitspraken over te kunnen doen.

Een vereniging die de zwemsport synchroonzwemmen aanbiedt, heeft drie à vier clubactiviteiten per seizoen. Daarnaast worden ook regionale wedstrijden georganiseerd, ongeveer vijftien per seizoen en zijn er drie weekenden nationale wedstrijden. Het is van belang naar de lokale context te kijken voor deze regionale en nationale wedstrijden. Een wedstrijd duurt ongeveer 3,5 uur en de clubactiviteiten (o.a. uitvoering op muziek) ongeveer 7 uur.

Banenzwemmen

De activiteit banenzwemmen is georganiseerd of ongeorganiseerd heen en weer zwemmen in het zwembad. Deze activiteit wordt separaat ingeroosterd of tijdens het pretzwemmen wordt een gedeelte van het zwembad ingericht om deze activiteit uit te voeren.

Bevolking

Banenzwemmen is een activiteit die door volwassenen uitgevoerd wordt. Kinderen die deelnemen aan een activiteit waarbij zij baantjes zwemmen, zwemmen veelal bij een vereniging. De minimumleeftijd die wordt gehanteerd bij het banenzwemmen is dan ook 18 jaar. Banenzwemmen kent geen maximumleeftijd, omdat het door alle volwassenen wordt uitgevoerd. De groep 65-plus is ook nog actief in het banenzwemmen.

Zwemdeelname

In tabel 3.5 wordt inzicht gegeven in de deelname aan banenzwemmen op basis van de cijfers verkregen uit het onderzoek naar zwemdeelname (Mulier Instituut, 2018). Er is een uitsplitsing gemaakt naar leeftijd. Jongvolwassenen nemen vaak deel aan banenzwemmen, maar ook ouderen, die over het algemeen minder zwemmen dan de jongere doelgroep, voeren deze activiteit uit.

Tabel 3.5 Deelname aan banenzwemmen als percentage van Nederlandse bevolking

Leeftijd	Percentage deelname aan banenzwemmen
18-24 jaar	14
25-44 jaar	12
45-64 jaar	7
65 jaar en ouder	6

Bron: Mulier Instituut, 2018.

Frequentie en duur

Op basis van het onderzoek naar zwemdeelname kan worden gesteld dat de gemiddelde frequentie van banenzwemmen iets meer is dan eens in de twee weken (Mulier Instituut, 2018). In het rekenmodel wordt gerekend met een frequentie van 0,66 keer banenzwemmen per week gedurende 40 weken per jaar. Banenzwemmen wordt per keer gemiddeld 50 minuten uitgevoerd.

Benodigde hoeveelheid zwemwater per persoon

Op basis van gesprekken met zwembadmanagers wordt vastgesteld dat om comfortabel banen te kunnen zwemmen, het wenselijk is om niet meer dan zes personen gelijktijdig gebruik te laten maken van een 25-meterbaan. Dit houdt in dat per persoon 10,4 m² zwemwater nodig is. In de praktijk komt het voor dat het op sommige momenten rustiger is en op andere momenten drukker. Zwembadmanagers geven aan dat op piekmomenten maximaal acht personen gelijktijdig gebruik kunnen maken van een 25-meterbaan. Dit komt neer op een benodigde capaciteit van 7,6 m² zwemwater per persoon.

Om meer mensen gelijktijdig gebruik te laten maken van het zwemwater, is het aan te raden om het banenzwemmen te structureren naar niveau. Dit structureren kan door middel van het instellen van bepaalde zwemgebieden voor bepaalde niveaus. Dit kan door middel van het neerleggen van lijnen in het water. De zwemmers van een hoger niveau kunnen in stroomvorm gebruikmaken van het zwemwater, terwijl de zwemmers van een lager niveau eerder naast elkaar gebruikmaken van het zwemwater. Om dit te realiseren kunnen bepaalde gebieden in het water worden afgezet.

Doelgroepen zwemmen

Bevolking

Doelgroepen zwemmen bestaat uit een veelheid aan activiteiten die zowel aquasporten en senioren zwemmen, als ouder-kind zwemmen en kinderspelactiviteiten omvat. De doelgroep van deze activiteiten is zeer divers. Alle inwoners worden dan ook meegenomen in de berekeningen voor de behoefte aan doelgroepen zwemmen.

Zwemdeelname

Het onderzoek naar zwemdeelname (Mulier Instituut, 2018) laat zien dat doelgroepen zwemmen in alle leeftijdscategorieën wordt beoefend. De beoefening van deze activiteiten ligt veel lager dan voor de andere activiteiten. Met name voor kinderen zijn dit activiteiten die weinig worden uitgevoerd. Bij senioren is juist te zien dat zij deze activiteit relatief vaak uitvoeren (tabel 3.6).

Tabel 3.6 Deelname aan doelgroepen zwemmen als percentage van de Nederlandse bevolking

Leeftijd	Percentage deelname aan doelgroepen zwemmen
0-14 jaar	0,5
15-24 jaar	3
25-44 jaar	5
45-64 jaar	2
65 jaar en ouder	5

Bron: Mulier Instituut, 2018.

Frequentie en duur van de activiteit

De frequentie van deelname aan doelgroepen zwemmen verschilt voor kinderen en volwassenen. Volwassenen nemen net iets minder dan één keer per week deel aan doelgroepen zwemmen (0,92) en voor kinderen is dat ongeveer eens in de twee weken (0,59). Hierbij wordt uitgegaan van 40 weken deelname per jaar. Het onderzoek naar zwemdeelname (Mulier Instituut, 2018) laat zien dat kinderen en volwassenen een andere gemiddelde duur van deze activiteit kennen. Voor volwassenen wordt een activiteitsduur geconstateerd van ongeveer 50 minuten per keer dat zij de activiteit uitvoeren. Voor kinderen ligt dit op ongeveer 40 minuten.

Benodigde hoeveelheid zwemwater per persoon

Uit gesprekken met zwembadmanagers blijkt dat gemiddeld 11,4 m² zwemwater per persoon voor doelgroepen zwemmen nodig is. Dit komt neer op ongeveer 18 mensen in een instructiebad van 10 x 20 meter (200 m²). Het verschilt echter sterk per activiteit hoeveel zwemwater nodig is. Tabel 3.7 laat de gemiddelde benodigde capaciteit voor verschillende doelgroepen zien. Om weer te geven wat dit in de praktijk kan betekenen, is aangegeven om hoeveel personen het gaat voor een instructiebad van 10 x 20 meter.

Tabel 3.7 Benodigde hoeveelheid zwemwater (in m²) per persoon weergegeven voor verschillende doelgroepen

Activiteit	Benodigde m ² zwemwater		Aantal personen voor instructiebassin 20 x 10 meter
		p.p.	
Aquasporten	8,8		23 personen
Meerminzwemmen/snorkelen	14,6		14 personen
Therapiezwemmen	16,3		12 personen
Ouderenzwemmen	8,3		24 personen
Zwemlessen voor volwassenen	12,1		16 personen
Ouder-kindzwemmen	8,2		24 personen/12x ouder met kind

Bron: telefonische interviews zwembadmanagers.

Pretzwemmen

Met pretzwemmen worden recreatieve zwemuren bedoeld waarbij geen georganiseerde activiteit wordt aangeboden, zoals banenzwemmen of doelgroepen zwemmen. Voor deze activiteit is het lastig om berekeningen te maken omdat de vraag niet eenduidig te bepalen is. Het aanbod is sterk bepalend voor de vraag naar deze activiteit. Een zwembad met glijbanen, whirlpools en een golfslagbad zal aantrekkelijker zijn voor de activiteit pretzwemmen dan een zwembad zonder deze faciliteiten.

Bevolking en zwemdeelname

Pretzwemmen is een activiteit die door de gehele bevolking kan worden uitgevoerd. In de praktijk zien we dat senioren minder vaak recreatief zwemmen en kinderen en jonge ouders juist relatief vaak deze activiteit uitvoeren (tabel 3.8).

Tabel 3.8 Deelname aan pretzwemmen als percentage van de Nederlandse bevolking

Leeftijd	Percentage deelname aan pretzwemmen
0-14 jaar	36
15-24 jaar	25
25-44 jaar	33
45-64 jaar	10
65 jaar en ouder	6

Bron: Mulier Instituut, 2018.

Frequentie, duur en benodigde hoeveelheid zwemwater

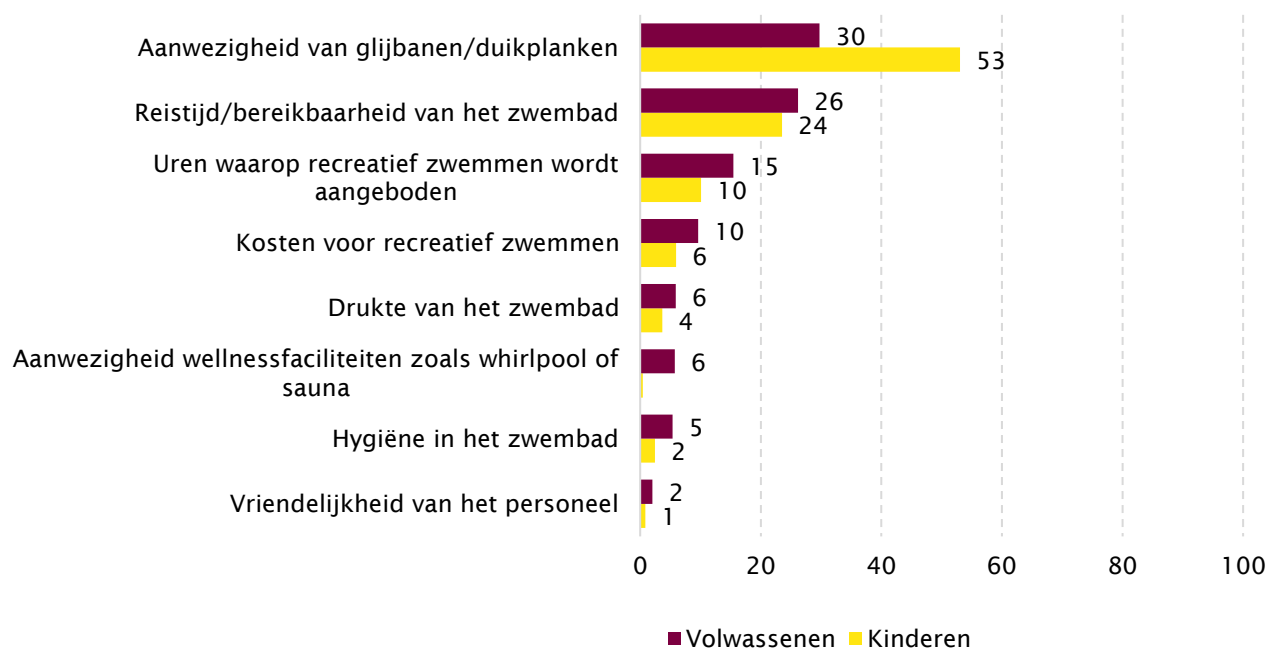
De frequentie, duur en benodigde hoeveelheid zwemwater zijn voor de activiteit pretzwemmen niet eenduidig te bepalen. Het onderzoek naar zwemdeelname (Mulier Instituut, 2018) laat zien dat zowel volwassenen als kinderen vooral incidenteel pretzwemmen. Volwassenen en kinderen bezoeken een zwembad gemiddeld 150 minuten per keer, waarvan kinderen iets langer in het water zijn (120 minuten) dan volwassenen (90 minuten). Omdat niet iedereen tegelijk in het water is en ook niet dezelfde activiteiten doet, is het niet mogelijk om een maat te nemen voor de benodigde hoeveelheid zwemwater per zwemmer. Iemand die alleen van de glijbaan gebruik maakt, is niet te vergelijken met iemand die vooral aan de kant zit en naar de kinderen kijkt, of met een ouder en kind die in het peuterbad spelen.

Aanpak pretzwemmen voor planningsinstrument

Door bovenstaande factoren is het niet mogelijk om het planningsinstrument voor pretzwemmen op een vergelijkbare manier als leren zwemmen of zwemsport in te richten. Daarnaast is bij pretzwemmen het aanbod sterk afhankelijk van de wensen van gemeente, exploitant en gebruikers (bevolking) en vaak (ook) een politieke keuze. Hiermee vormt pretzwemmen onderdeel van de lokale checklist (zie bijlage 1).

Wanneer we kijken naar de belangrijkste redenen voor respondenten om gebruik te maken van een zwembad voor pretzwemmen, blijkt dat de aanwezigheid van glijbanen en duikplanken en de afstand tot het zwembad van groot belang zijn bij de keuze voor een bepaald zwembad (figuur 3.3).

Figuur 3.3 Belangrijkste reden om voor een bepaald zwembad te kiezen ten aanzien van pretzwemmen (in procenten)

Bron: Mulier Instituut, 2018.

Het voorzieningenniveau van het zwembad en de nabijheid zijn veruit de belangrijkste elementen waarop de keuze voor de activiteit pretzwemmen wordt bepaald. Dit wordt onderstreept door de geïnterviewde zwembadmanagers. Zij zien dat zwembaden vaak wel een maximaal aantal bezoekers kennen, maar dat dit veelal alleen wordt gehaald bij speciale evenementen of tijdens dagen met slecht weer in de vakanties. Ze benoemen de aanwezigheid van een recreatief zwembad met voldoende uitdagende spelelementen (glijbanen/duikplanken) in de buurt van de bevolking als zijnde belangrijker voor bezoekersaantallen dan de precieze hoeveelheid zwemwater in het recreatieve bad.

Tabel 3.9 Gemiddelde afstand tot recreatief zwemaanbod (in kilometers)

	Gemiddelde afstand (km) inwoners tot					
	Recreatief bad			Recreatief bad en bad met recreatief medegebruik		
	> 300 m ²	> 150 m ²	alle afmetingen	> 300 m ²	> 150 m ²	alle afmetingen
<i>Stedelijkheid buurt</i>						
Zeer stedelijk	3,3	3,3	3,1	2,3	2,2	2,0
Sterk stedelijk	4,3	4,2	3,6	2,6	2,2	2,3
Matig stedelijk	5,6	5,3	3,9	3,3	2,2	2,7
Weinig stedelijk	7,1	6,6	5,1	4,6	2,2	3,7
Niet stedelijk	9,0	8,4	6,7	6,7	2,2	5,7
<i>Stedelijkheid gemeente</i>						
Zeer stedelijk	3,4	2,9	2,5	2,5	2,2	2,0
Sterk stedelijk	4,5	4,5	4,3	2,9	2,8	2,7
Matig stedelijk	5,5	5,5	4,2	3,8	3,3	3,0
Weinig stedelijk	7,4	6,8	5,0	4,6	4,2	3,9
Niet stedelijk	9,4	8,7	6,4	6,7	5,6	5,0
<i>Gemeentegrootte</i>						
< 25.000	7,1	6,7	5,5	4,9	4,6	4,3
25.000 - 85.000	6,3	6,0	4,3	4,1	3,6	3,3
85.000 - 150.000	5,7	5,5	5,3	3,7	3,4	3,3
> 150.000	3,9	3,6	3,3	2,6	2,3	2,1
Gemiddelde regio's	5,8	5,5	4,4	3,8	3,4	3,2

Om gemeenten en/of regio's inzicht te geven in hoeverre het aanbod aan recreatief water voor de inwoners van de gemeente voldoende is, is voor een aantal regio's in Nederland² het huidige aanbod voor pretzwemmen nauwkeurig in kaart gebracht. Hierbij is onderscheid gemaakt in twee typen recreatief water: recreatiezwembad en zwembad met recreatief medegebruik. Onder recreatiezwembad wordt een zwembad verstaan met een recreatiebassin met bijvoorbeeld glijbanen, golfslagbad en duikplanken. Met

² In bijlage 4 zijn de geïnventariseerde regio's opgenomen.

een zwembad met recreatief medegebruik wordt een zwembad bedoeld met bijvoorbeeld een wedstrijd- of instructiebassin met op sommige tijdstippen spelelementen in het water (zoals loopmatten) en een beperkte openstelling voor pretzwemmen. Naast type zwembad is ook onderscheid gemaakt in de omvang van het zwembad: < 150 m², 150 - 300 m² en > 300 m². Op basis van deze inventarisatie zijn kentallen bepaald voor de afstand tot een recreatiezwembad. Deze kentallen zijn naar stedelijkheid en gemeentegrootte inzichtelijk gemaakt (tabel 3.9).

3.2 Aanbod van zwemwater

In deze paragraaf wordt ingegaan op het aanbod aan zwemwater en hoe dit kan worden meegenomen in het onderzoek naar zwemwaterbehoefte. De vraag naar zwemwater bepaalt weliswaar de behoefte, maar het aanbod is relevant om te kunnen bezien of aan de behoefte voldaan kan worden. In deze paragraaf staan drie zaken centraal: de inzet van semi-privaat zwemwater, de geschiktheid en inzetbaarheid van bassins/zwemwater voor de verschillende activiteiten, en een voorbeeldprogrammering.

Inzet semi-privaat zwemwater

Bij het planningsinstrument wordt primair uitgegaan van het openbare overdekte zwemwater. Daarnaast bestaat ander aanbod van zwemwater dat voor een deel in een behoefte kan voorzien. Dit zijn met name semi-private zwembaden die zwemwater inzetten om specifieke (betalende) doelgroepen te bedienen. Bij semi-private zwembaden moet worden gedacht aan zwembaden bij bijvoorbeeld zorginstellingen, fitnesscomplexen, scholen en hotels. Deze zwembaden vallen niet onder het eigendom/exploitatie van de gemeente, maar door het aanbod in deze accommodaties wordt wel in een behoefte voorzien. Veelal gaat het hier om een behoefte aan leeszemmen en doelgroepenzwemmen. Het geeft in de praktijk een realistischer beeld wanneer zowel het openbaar zwemwater als het semi-privaat zwemwater in kaart wordt gebracht. Het in beeld brengen van het semi-privaat aanbod vormt zodoende onderdeel van de lokale checklist (zie bijlage 1).

Capaciteit

Om te bepalen of het aanbod toereikend is voor de behoefte, is het van belang inzicht te hebben in het beschikbare zwemwater, zowel in vierkante meters als in bijvoorbeeld diepte, watertemperatuur en bassinafmetingen. Niet ieder zwemwater is namelijk geschikt of optimaal voor alle activiteiten. In deze paragraaf wordt ingegaan op de overwegingen die meespelen om te bepalen of een bassin geschikt is voor een activiteit.

Leren zwemmen

Een aanbieder van leeszemmen mag zelf bepalen in wat voor bassintype de lessen plaatsvinden. Neemt niet weg dat de vaardigheden die aangeleerd moeten worden het wenselijk maken dat er voldoende lengte en diepte is om baantjes te kunnen zwemmen. De Nationale Raad Zwemveiligheid (NRZ) stelt alleen eisen voor het diplomazwemmen voor het Nationaal Zwem-ABC. Hierbij dient vermeld te worden dat in Nederland niet alleen door NRZ diploma's uitgegeven worden; er zijn nog meer aanbieders van zwemdiploma's die soms ook andere eisen stellen.

NRZ stelt voor diplomazwemmen de volgende eisen aan een zwembad (NRZ, 2017):

- oppervlakte van ten minste 160 m²;
- waterdiepte van ten minste 80 centimeter en over een oppervlakte van ten minste 40m² een waterdiepte van 1,80 meter.

NRZ geeft aan voor deze afmetingen gekozen te hebben in het belang van de veiligheid. Deze waterdiepte, waar kinderen niet kunnen staan, en afmetingen benaderen de werkelijkheid in zwembaden en recreatieve watergebieden (NRZ, 2017).

Zwemsport

In het handboek zwembaden beschrijft de KNZB welke accommodatie nodig is voor de verschillende activiteiten. Tabel 3.10 geeft een overzicht van de eisen voor de verschillende disciplines. Er zit een verschil tussen training en wedstrijd en tussen verschillende leeftijdsgroepen. Deze nuances zijn in de tabel aangegeven door per activiteit twee uiteenzettingen van de capaciteit weer te geven. Het is van belang op lokaal niveau te kijken naar het niveau en de leeftijd van de sporters om meer nauwkeurige uitspraken te kunnen doen over de behoefte aan zwemwater voor de zwemsport (zie lokale checklist - bijlage 1).

Tabel 3.10 Benodigde capaciteit zwemwater voor verschillende zwemsportactiviteiten (In meters en graden)

Activiteit		Lengte	Breedte	Diepte	Temperatuur
Wedstrijdzwemmen	Training	25	10/12,5	Minimaal 1.10 m.	26-28 graden
	Wedstrijd	25/50	15/20/25	1.40-2.00	26-28 graden
Waterpolo	Jeugd/volwassenen	25/35/50	15/20/25	Minimaal 2.00 m.	26-28 graden
Synchroonzwemmen	Jeugd/volwassenen	25/30	15/20/25	Tussen 1.80-3.00 m.	26-28 graden
Schoonspringen	Plankspringen	25	15	Minimaal 3.80 m.	Min. 26 graden
	Platformspringen	25	15	Minimaal 5.00 m.	Min. 26 graden

Bron: KNZB, 2017; FINA, 2017.

Banenzwemmen

Om banenzwemmen goed uit te kunnen voeren, is het wenselijk dat een zwembad een minimale lengte heeft van 20 meter. Voor de breedte is een veelvoud van 2,5 meter gewenst, zodat het zwembad met lijnen in banen kan worden verdeeld om de verschillende zwemniveaus een plaats te bieden. De KNZB schrijft een minimale diepte van 1.10 meter voor om in te kunnen zwemmen. Dit advies wordt overgenomen voor het banenzwemmen. Daarnaast dient ook rekening te worden gehouden met de intensiteit van het banenzwemmen. Wanneer intensief wordt gezwommen, is het van belang dat de temperatuur niet te hoog is, om de gezondheid van de bezoeker niet in gevaar te brengen. Er geldt in de praktijk een richtlijn van een watertemperatuur voor banenzwemmen van maximaal 29 graden.

Doelgroepen zwemmen

Een breedte van minimaal 7 meter geeft de mogelijkheid om tijdens de activiteiten de gewenste bewegingen uit te kunnen voeren. Een oppervlakte van minimaal 100 m² geeft ruimte voor meerdere personen in het bassin. Door de diversiteit aan activiteiten waar verschillende waterdieptes voor gewenst zijn, heeft het bassin idealiter een beweegbare bodem. De temperatuur is sterk afhankelijk van het type activiteit dat wordt uitgevoerd. Voor aquasportactiviteiten dient de temperatuur geschikt te zijn voor sportief bewegen (tussen 26-29 °C) en voor een activiteit als therapiezwemmen en ouder-kindzwemmen dient de temperatuur geschikt te zijn om ontspannen te bewegen (minimaal 29 °C).

Programmering

Om alle activiteiten zo optimaal mogelijk in het zwembad plaats te laten vinden, speelt de programmering een belangrijke rol. Door te schuiven in de programmering kunnen tekorten worden weggewerkt door meer uren beschikbaar te stellen en overschotten verminderd door die uren met iets

anders in te vullen. Het is daarbij wel van belang om realistisch te kijken naar de mogelijkheden. Hierbij dient rekening te worden gehouden met geschikte capaciteit voor de verschillende activiteiten en de uren waarop een bepaalde activiteit logischerwijs kan worden uitgevoerd. Leszwemmen kan bijvoorbeeld niet worden ingeroosterd tijdens schooltijden of laat in de avonden omdat de doelgroep dan niet beschikbaar is. Verenigingszwemmen kan ook niet onder school- of werktijden plaatsvinden en een doelgroepenactiviteit als ouder-kindzwemmen kan niet laat op de avond worden ingepland.

Op basis van deze veronderstellingen is een voorbeeldrooster opgesteld voor drie verschillende situaties. Er is gekeken naar een zwembad met alleen een wedstrijd bassin (situatie 1), een zwembad met wedstrijd- en instructiebassin (situatie 2) en een zwembad met wedstrijd-, instructie-, en recreatief bassin (situatie 3), zie bijlage 2. Tabel 3.11 geeft een samenvatting van de uren in de week die geschikt zijn voor een bepaalde activiteit op basis van deze programmering. Hierbij dient opgemerkt te worden dat de programmering van een specifiek zwembad er natuurlijk anders uit kan zien vanwege de lokale context. Dit is iets dat mee kan worden genomen bij het toepassen van de lokale checklist (zie bijlage 1). Schoolzwemmen is niet opgenomen in de programmering, omdat deze activiteit maar in een derde van de gemeenten wordt aangeboden. Het rooster gaat uit van openingstijden van 7:00-22:00 uur. Voor zwemsport zijn twee categorieën onderscheiden: het aantal uur beschikbaar voor trainingen en het aantal uur beschikbaar voor wedstrijden.

In situatie 2 wordt aangegeven dat het instructiebassin per week 85 uur kan worden ingezet. Dit wijkt af van de 88 uur dat het instructiebassin in situatie 3 kan worden ingezet. Het verschil van deze uren wordt bepaald door de activiteit zwemsport (wedstrijden). In situatie 2 is ervoor gekozen om naast de activiteit zwemsport (wedstrijden) geen pretzwemmen in het instructiebassin in te roosteren. Afhankelijk van de grootte van het instructiebassin en de plaatsing van het bassin in de accommodatie zou dit wellicht wel mogelijk zijn, maar uit de praktijk blijkt dat de plaatsing van het instructiebassin in zwembaden die in situatie 2 vallen dit vaak niet mogelijk maakt. In situatie 3 is de plaatsing van de bassins in de accommodatie vaak anders, waardoor een combinatie wel mogelijk kan zijn.

Tabel 3.11 Aantal uren per week beschikbaar voor activiteiten in verschillende situaties

Bassintype	Situatie 1			Situatie 2			Situatie 3		
	Wedstrijd	Wedstrijd	Instructie	Wedstrijd	Instructie	Recreatie	Wedstrijd	Instructie	Recreatie
Leren zwemmen	18	19	23	18	23	23	18	23	23
Zwemsport	18	18	0	21	0	0	21	0	0
Zwemsport (wedstrijden)	7	7	0	14	0	0	14	0	0
Banenzwemmen	32,5	35	0	39	0	0	39	0	0
Doelgroepenzwemmen	15,5	13	53	13	56,5	0	13	56,5	0
Pretzwemmen	10	9	9	0	8,5	65	0	8,5	65
Totaal	101	101	85	105	88	88	105	88	88

Deze programmering geeft het weektotaal voor de verschillende activiteiten weer. In de programmering wordt rekening gehouden met de tijden waarop bepaalde activiteiten plaats kunnen vinden en wenselijk zijn om in te plannen. In de praktijk zal er overigens sprake zijn van piek- en daluren bij het gebruik van het zwembad. De uren in de namiddag en avond zijn vaak drukker bezet dan de uren overdag tussen 10:00 en 12:00 uur. Het planningsinstrument gaat uit van een gemiddeld gebruik over de dag. Dit betekent in de praktijk dat bij voldoende aanbod er wel drukte ervaren kan worden op de piekmomenten, maar dat het op andere momenten van de dag dan rustig is.

4. Het planningsinstrument ingezet

In dit hoofdstuk gaan we dieper in op het inzetten van het planningsinstrument door een voorbeeld³ door te rekenen. Daarbij wordt per activiteit ingegaan op de gebruikte getallen en de uitkomsten van de berekeningen.

Voorbeeld 'Zwemtopia'

In dit voorbeeld hebben we het over gemeente 'Zwemtopia' met 110.000 inwoners. De gemeente beschikt over één overdekt openbaar zwembad. In dit zwembad is een wedstrijdbassin van 8-banen van 25-meter (525m²) beschikbaar, met een temperatuur van 28°C. Het zwembad beschikt daarnaast over een instructiebassin van 20 x 15 meter (300m²) met een temperatuur van 30°C. In totaal is er een capaciteit beschikbaar van 825 m². Daarnaast wordt in Zwemtopia in twee semi-private zwembaden zwemles aangeboden. Deze twee semi-private baden hebben gezamenlijk een oppervlakte van 300 m².

Tabel 4.1 Beschikbare capaciteit in voorbeeldgemeente uitgesplitst naar activiteit

	Openbaar zwembad	Semi-privaat zwembad	Totaal
Leren zwemmen	825	300	1.125
Zwemsport	525	0	525
Banenzwemmen	825	0	825
Doelgroepenzwemmen	825	300	1.125
Pretzwemmen	825	0	825

Leren zwemmen

De activiteit leren zwemmen bestaat uit zowel leszwemmen als schoolzwemmen. In het voorbeeld is schoolzwemmen niet opgenomen, omdat in Zwemtopia net als in de meeste andere gemeenten geen schoolzwemmen wordt aangeboden.

De vraag naar leszwemmen wordt bepaald op basis van:

- **Bevolking (aantal 5-jarigen):** in totaal wonen in deze gemeente 1.700 5-jarigen;
- **Bevolking (diplomabezit):** de landelijke cijfers over diplomabezit (4% heeft geen diploma, 12% alleen het A-diploma, 47% bezit het A- en B-diploma, 37% heeft het A-, B- en C-diploma). Er zijn in Zwemtopia geen eigen cijfers beschikbaar over diplomabezit van de eigen inwoners;
- **Frequentie en duur:** het gemiddeld aantal uur dat kinderen in Nederland doen over het behalen van hun diploma's (48 uur voor A-diploma, 12 uur voor B-diploma en 12 uur voor C-diploma);
- **Capaciteit per kind:** kinderen hebben 10,7 m² zwemwater nodig tijdens de zwemles.

Het aanbod naar leszwemmen wordt bepaald op basis van:

- **Beschikbare capaciteit:** in Zwemtopia is in de openbare zwembaden 825 m² zwemwater geschikt voor leren zwemmen en 300 m² zwemwater in de semi-private zwembaden;
- **Programmering (voorbeeldrooster):** in totaal is 22 uur in de week beschikbaar om leszwemmen aan te bieden (gemiddelde van beide bassins). Hierbij is uitgegaan van het voorbeeldrooster en niet de werkelijke inplanning in Zwemtopia;
- **Weken per jaar:** leszwemmen wordt in Zwemtopia niet aangeboden in de zomervakantie en in de kerstvakantie. Dat betekent dat in Zwemtopia 44 weken per jaar beschikbaar zijn voor leszwemmen.

³ Het voorbeeld berust op een casus uit de werkelijkheid, maar is aangepast om te kunnen dienen als theoretisch voorbeeld.

Voor leszwemmen wordt de behoefte (vraag) en de beschikbare capaciteit per jaar (aanbod) berekend (tabel 4.2). Door deze getallen te relateren aan elkaar, kunnen uitspraken gedaan worden over aanwezige overschotten en tekorten. Deze overschotten en tekorten kunnen opgelost worden door veranderingen door te voeren in de vierkante meters die beschikbaar zijn, maar ook door meer of minder uren in te roosteren voor leszwemmen of door het aantal lesweken te vergroten of te verkleinen.

Tabel 4.2 Behoeftte aan leszwemmen uitgewerkt in verschillende eenheden

	In m ² uur per jaar	In m ²	In uur	In weken
Vraag	1.102.314	1.139	23	44
Aanbod	1.089.000	1.125	22	44
Tekort/overschot	-13.314	-14	-1	0

Het voorbeeld voor leszwemmen laat zien dat er een kleine behoefte aan extra uren voor leszwemmen is. Er is 14 m² zwemwater extra nodig of één uur in de week extra. In dit voorbeeld zou een fysieke uitbreiding van het zwemwater geen voor de hand liggende keuze zijn, door de geringe behoefte. Het is logischer om in de programmering iets aan te passen. Het geven van één uur extra zwemles in de week lost het tekort op.

Zwemsport

De activiteit zwemsport bestaat uit de verschillende zwemsporten die in een zwembad beoefend kunnen worden: wedstrijdzwemmen (waar ook *lifeguarding* en masterzwemmen onder vallen), waterpolo, duiken, synchroonzwemmen en schoonspringen.

De vraag naar zwemsport is gebaseerd op landelijke gegevens. Voor Zwemtopia zijn geen deelnamegegevens beschikbaar voor de zwemsport:

- **Bevolking:** zwemsport wordt beoefend in de leeftijd 7-64 jaar;
- **Deelname:** 2,5 procent van de 7-14-jarigen neemt deel aan zwemsport, 1,3 procent van de 15-24-jarigen, 0,7 procent van de 25-44-jarigen en 0,5 procent van de 45-64-jarigen;
- **Frequentie en duur:** de frequentie en duur van de activiteit is afhankelijk van de leeftijd van de zwemmer en de sport (bijlage 3);
- **Capaciteit per persoon:** de capaciteit per persoon is afhankelijk van leeftijd en sport (bijlage 3).

Het aanbod van zwemsport is gebaseerd op:

- **Beschikbare capaciteit (Zwemtopia):** in deze gemeente is 525m² zwemwater geschikt voor zwemsport;
- **Programmering (voorbeeldrooster):** in totaal is volgens het voorbeeldrooster 18 uur in de week beschikbaar voor zwemsport (zie situatie 2 tabel 3.11);
- **Weken per jaar (ervaringscijfer):** het zwembad is gedurende 40 weken per jaar geopend voor zwemsport

Tabel 4.3 Behoeftte aan zwemsport uitgewerkt in verschillende eenheden

	In m ² uur per jaar	In m ²	In uur	In weken
Vraag	912.955	1.057	36	88
Aanbod	453.600	525	18	40
Tekort/overschot	-459.355	-532	-18	-48

Op basis van de beschikbare capaciteiten is er een fors tekort aan zwemwater voor de zwemsport (tabel 4.3). De vraag overstijgt het aanbod. Er is bijna evenveel extra zwemwater benodigd dan dat nu aanwezig

is. Voor meer duiding bij deze cijfers dient specifiek gekeken te worden naar het rooster van de bassins in Zwemtopia. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat meer dan de aangehouden 18 uur uit het voorbeeldrooster wordt ingezet voor zwemsport. Ook kan het zijn dat het instructiebassin ook wordt gebruikt voor activiteiten van de zwemverenigingen of dat de zwemverenigingen meer dan de aangenomen 40 weken per jaar gebruik maken van het zwembad. Hier is contact met de plaatselijke zwemverenigingen en een nadere analyse van de programmering en lokale zwemdeelname gewenst om te achterhalen of dit tekort een actie behoeft.

Banenzwemmen

De activiteit banenzwemmen bestaat uit het georganiseerd/ongeorganiseerd heen en weer zwemmen in het bassin. Banenzwemmen wordt veelal individueel beoefend en onderscheidt zich hiermee van zwemsport dat in verenigingsverband wordt beoefend. Op basis van de berekeningen wordt de potentie van banenzwemmen weergegeven.

De vraag naar banenzwemmen is gebaseerd op:

- **Bevolking:** leeftijd 18 jaar en ouder neemt deel aan deze activiteit;
- **Deelname:** 9,1 procent van de 18-24-jarigen neemt deel aan banenzwemmen, 6,1 procent van de 25-44-jarigen, 8,5 procent van de 45-64-jarigen en 9,0 procent in de leeftijd 65 jaar en ouder;
- **Frequentie:** een banenzwemmer zwemt gemiddeld twee keer in de drie weken;
- **Duur:** gemiddelde duur van een keer banenzwemmen ligt op 48 minuten;
- **Capaciteit per persoon:** gemiddeld kunnen acht personen in een baan.

Het aanbod van banenzwemmen is gebaseerd op:

- **Beschikbare capaciteit:** in deze gemeente is 825 m² geschikt voor banenzwemmen;
- **Programmering (voorbeeldprogrammering):** in totaal is 35 uur in de week beschikbaar voor banenzwemmen;
- **Weken per jaar (ervaringscijfer):** het zwembad is gedurende 48 weken per jaar geopend voor banenzwemmen.

Tabel 4.4 Behoeftte aan banenzwemmen uitgewerkt in verschillende eenheden

	In m ² uur per jaar	In m ²	In uur	In weken
Vraag	1.386.000	821	35	48
Aanbod	1.392.345	825	35	48
Tekort/overschot	6.345	4	0	0

Voor banenzwemmen zijn de vraag en het aanbod vrijwel gelijk (tabel 4.4). Het kleine overschot van 4 vierkante meter is verwaarloosbaar. In Zwemtopia is dus geen extra zwemwater benodigd voor banenzwemmen en hoeft geen verandering plaats te vinden in het aanbod van uren.

Doelgroepen zwemmen

Doelgroepen zwemmen bestaat uit een verzameling van zwemactiviteiten. In de berekeningen in het model op basis van de landelijke deelnamecijfers wordt de potentie van doelgroepen zwemmen weergegeven. Deze potentie kan afwijken doordat sommige activiteiten in de praktijk niet worden aangeboden.

De vraag naar doelgroepen zwemmen is gebaseerd op:

- **Bevolking:** alle leeftijden;
- **Deelname:** 0,4 procent in de leeftijd 0-14 jaar, 1,9 procent in de leeftijd 15-24 jaar, 2,6 procent in de leeftijd 25-44 jaar, 3,0 procent in de leeftijd 45-64 jaar en 6,4 procent in de leeftijd 65 jaar en ouder;
- **Frequentie:** kinderen nemen ongeveer eens in de twee weken deel, volwassenen nemen bijna eens per week deel;
- **Duur:** kinderen hebben een gemiddelde duur van 40 minuten per deelname, volwassenen een gemiddelde duur van 50 minuten;
- **Capaciteit per persoon:** een doelgroepen zwemmer heeft gemiddeld 11,4 m² zwemwater nodig.

Het aanbod van banenzwemmen is gebaseerd op:

- **Beschikbare capaciteit:** in deze gemeente is 825 m² openbaar zwemwater en 300 m² semi-privaat zwemwater geschikt voor doelgroepenactiviteiten;
- **Programmering (voorbeeldprogrammering):** in totaal is 22 uur in de week beschikbaar voor doelgroepen zwemmen. Dit is een gewogen cijfer van de beschikbare uren in beide bassins, waarbij in totaal voor 22 uur 825 m² wordt ingezet voor doelgroepen zwemmen;
- **Weken per jaar (ervaringscijfer):** het zwembad is gedurende 48 weken per jaar geopend voor doelgroepen zwemmen.

Tabel 4.5 Behoeftte aan doelgroepen zwemmen uitgewerkt in verschillende eenheden

	In m ² uur per jaar	In m ²	In uur	In weken
Vraag	1.268.265	1.201	25	51
Aanbod	1.188.000	1.125	22	48
Tekort/overschot	-80.265	-76	-3	-3

De vraag naar doelgroepen zwemmen overstijgt het aanbod voor deze activiteit in geringe mate (tabel 4.5). Er zou 76 m² zwemwater extra benodigd zijn of 3 uur in de week. Op basis van deze uitkomsten kan worden geadviseerd om naar de mogelijkheden in de programmering te kijken. Het is daarbij van belang om te kijken naar de verschillende leeftijdsgroepen waarvoor doelgroepenactiviteiten worden aangeboden, of er eventueel nog mogelijkheden zijn voor extra uren of dat er wellicht voor wordt gekozen om minder doelgroepen zwemmen aan te bieden.

Pretzwemmen

De inwoners uit gemeente Zwemtopia met 110.000 inwoners moeten gemiddeld ruim 6 kilometer reizen naar het dichtstbijzijnde zwembad met een recreatieve functie. Het betreft een zwembad met recreatief medegebruik met een capaciteit van 200 m². Dit zwembad ligt buiten de eigen gemeente. Gemiddeld hebben inwoners van gemeenten met 85.000 tot 150.000 inwoners binnen 3,4 kilometer een dergelijk bad (tabel 3.9). De gemeente kan overwegen of de relatief lange afstand past bij het beleid van de gemeente en acceptabel is, of dat een recreatief bad dichterbij en in de eigen gemeente gewenst is. Daarbij kan in de lokale afweging de toeristische behoefte en het regionale aanbod meegenomen worden, alsmede de mate waarin bij de eigen bevolking de wens bestaat om verandering aan te brengen in de huidige situatie.

5. Slotbeschouwing

In deze rapportage is inzicht gegeven in de achtergrond, structuur en opbouw van het planningsinstrument zwembaden. Dit instrument is ontwikkeld om een stap vooruit te zetten in het bijstaan van gemeenten bij configuratievraagstukken voor zwembaden. Hierbij is vooral ingestoken op een openbaar toegankelijk instrument dat op draagvlak in het veld kan rekenen. Het instrument biedt een rekenmodel om de behoefte voor vijf verschillende zwemactiviteiten te berekenen die plaatshebben in een overdekt zwembad: leren zwemmen, zwemsport, banenzwemmen, doelgroepenzwemmen en pretzwemmen.

Dit instrument heeft vorm gekregen in afstemming met een brede klankbordgroep bestaande uit vertegenwoordigers van de KNZB, VSG en WiZZ. Het instrument bouwt onder andere voort op het onderzoek dat het Mulier Instituut en KNZB/TREEM hebben uitgevoerd in de gemeente Rotterdam (Breedveld et al., 2017). Tevens is data verzameld en zijn diverse interviews gehouden met zwembadmanagers en andere partijen in het veld om te komen tot openbaar toegankelijke en uitlegbare planologische, empirische, technische en beleidsmatige richtlijnen. Deze richtlijnen vormen de basis van het instrument en kunnen verder verfijnd worden op basis van lokaal beschikbare informatie (zie lokale checklist - bijlage 1). Deze richtlijnen zijn gebaseerd op de huidige inzichten en uitkomsten uit diverse onderzoeken. Toepassing van het instrument in de praktijk of uitkomsten van nieuw onderzoeken kunnen leiden tot nieuwe inzichten. Dit vraagt om mogelijkheden om het model aan te passen en mee te laten bewegen met de meest recente kennis en inzichten. Het planningsinstrument zwembaden is daarom bedoeld als een lerend instrument. Door met het model aan de slag te gaan, komen steeds meer gegevens beschikbaar en kunnen de gebruikte cijfers aangescherpt worden. Daarnaast kan het model ook worden bijgewerkt met geactualiseerde cijfers over bijvoorbeeld zwemdeelname of leeszemmen.

Het instrument brengt de theoretische vraag naar zwemwater in kaart en relateert dit aan het beschikbare aanbod. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt in de eerder genoemde zwemactiviteiten. Het in kaart brengen van de vraag gebeurt op basis van inzicht in de bevolking van een gemeente of regio; deelname aan zwemmen naar leeftijd en inzicht in de benodigde vierkante meters zwemwater per persoon. Voor deelname aan zwemmen en benodigde vierkante meters wordt met landelijke kengetallen gewerkt. Het aanbod wordt bepaald door de capaciteit en de programmering van de zwembaden in kaart te brengen. De geschiktheid van zwemwater voor de verschillende activiteiten staat centraal bij het verkrijgen van inzicht in de capaciteit. Bij de programmering is het van belang om te kijken naar optimalisatiemogelijkheden. In deze rapportage wordt een voorstel gedaan voor een programmering.

Het instrument kan worden ingezet om de lokale behoefte in kaart te brengen. Met behulp van een lokale checklist (bijlage 1) kan met het instrument aansluiting gezocht worden bij de lokale situatie. Het diplomabezit bij kinderen is daar een voorbeeld van, maar ook welke verenigingen lokaal actief zijn en welke doelgroepenactiviteiten lokaal worden aangeboden. Voor uitspraken over de ideale configuratie van zwemwater dient immers, aanvullend op de inzet van het instrument, de lokale context in kaart te worden gebracht, waarbij onder andere aandacht is voor het niveau waarop zwemverenigingen actief zijn, gemeentelijk beleid of ambities, schoolzwemmen en ervaringen van exploitanten en gebruikers. Het planningsinstrument levert hiermee een bijdrage aan lokaal maatwerk.

Referenties

Breedveld, K., Werff, H. van der, Floor, C., Bennenbroek, M. & Spreen Brouwer, T. (2016). *Rotterdamse planningsnorm openbare zwembaden*. Utrecht/Zeist: Mulier Instituut/KNZB.

Dool, R. van den (2018). *Monitor sportuitgaven gemeente. Een overzicht van de uitgaven in 2017*. Utrecht: Mulier Instituut.

FINA (2017). *FINA facility rules 2017-2021*. Lausanne: FINA.

Floor, C. (2017). *Schoolzwemmen 2016: betrokkenheid van scholen en gemeenten en lokale vormgeving*. Utrecht: Mulier Instituut.

Floor, C. & Tiessen-Raaphorst, A. (2019). *Zwemvaardigheid 2018 (factsheet 2019/19)*. Utrecht: Mulier Instituut.

Kluwer (2006). *Planologische kengetallen*. Kluwer.

KNZB (n.d.). *Meerjarenopleidingsplan: wedstrijdzwemmen, waterpolo, synchroonzwemmen, schoonspringen en master zwemmen*. Geraadpleegd van https://www.knzb.nl/vereniging_wedstrijdsport/opleidingen/meerjaren_opleidingsplannen/.

KNZB (2017). *Handboek zwembaden*. Nieuwegein: Koninklijke Nederlandse Zwembond.

KNZB (2018). *Lidmaatschap cijfers uitgesplitst naar discipline*. Nieuwegein: Koninklijke Nederlandse Zwembond.

Mulier Instituut (2018). *Zwemdeelname onderzoek*. Utrecht: Mulier Instituut.

Nationale Raad Zwemveiligheid [NRZ] (2017). *Wat is de ideale leeftijd om te leren zwemmen?* Geraadpleegd op 5-1-2019, van <https://www.allesoverzwemles.nl/over-nrz/nieuws/faqconc/wat-is-de-ideale-leeftijd-om-te-leren-zwemmen/>.

NOC*NSF (2019). *Lidmaatschappen sportbonden*. Arnhem: Nederlands Olympisch Comité * Nederlandse Sport Federatie.

RIVM (2018). *Sport op de kaart: deelname*. Geraadpleegd van <https://www.volksgezondheidszorg.info/sport/sportopdekaart/lidmaatschappen-sportvereniging#node-zwemmen-gemeente>.

Werff, H. van der & Es, V. van (2016). *Zwemlesaanbod 2015 - cijfers en ervaringen zwemlesaanbieders*. Utrecht: Mulier Instituut.

Bijlage 1 Lokale checklist

Het planningsinstrument zwembaden is gebaseerd op landelijke kengetallen, om het instrument aan te laten sluiten bij de lokale situatie kan deze lokale checklist worden gebruikt. Om aan te kunnen sluiten bij de lokale situatie is extra informatie benodigd. In de checklist staan verschillende punten waar aan moet worden gedacht bij het ophalen van deze extra informatie.

Factoren van invloed op de vraag naar zwemwater:

- Gemeenten, zwembaden, de provincie of de GGD hebben soms lokale cijfers over zwemdeelname, zwemdiplomabezit bij kinderen of duur van de zwemles beschikbaar. Deze cijfers kunnen worden gebruikt om de uitkomsten van het planningsinstrument in lokaal perspectief te plaatsen.
- Opleidingsniveau en etniciteit zijn voorspellende factoren voor zwemdeelname. Het is belangrijk om na te gaan of een gemeente op deze factoren sterk afwijkt van het landelijk gemiddelde.
- De vraag naar zwemwater vanuit toerisme kan ervoor zorgen dat er andere voorzieningen gewenst zijn op lokaal niveau, dan op basis van het planningsinstrument worden verwacht. Het is van belang de invloed van toerisme op lokaal niveau mee te nemen.
- Topsport brengt een andere vraag met zich mee, waar rekening mee dient te worden gehouden op lokaal niveau.

Factoren van invloed op het aanbod zwemwater:

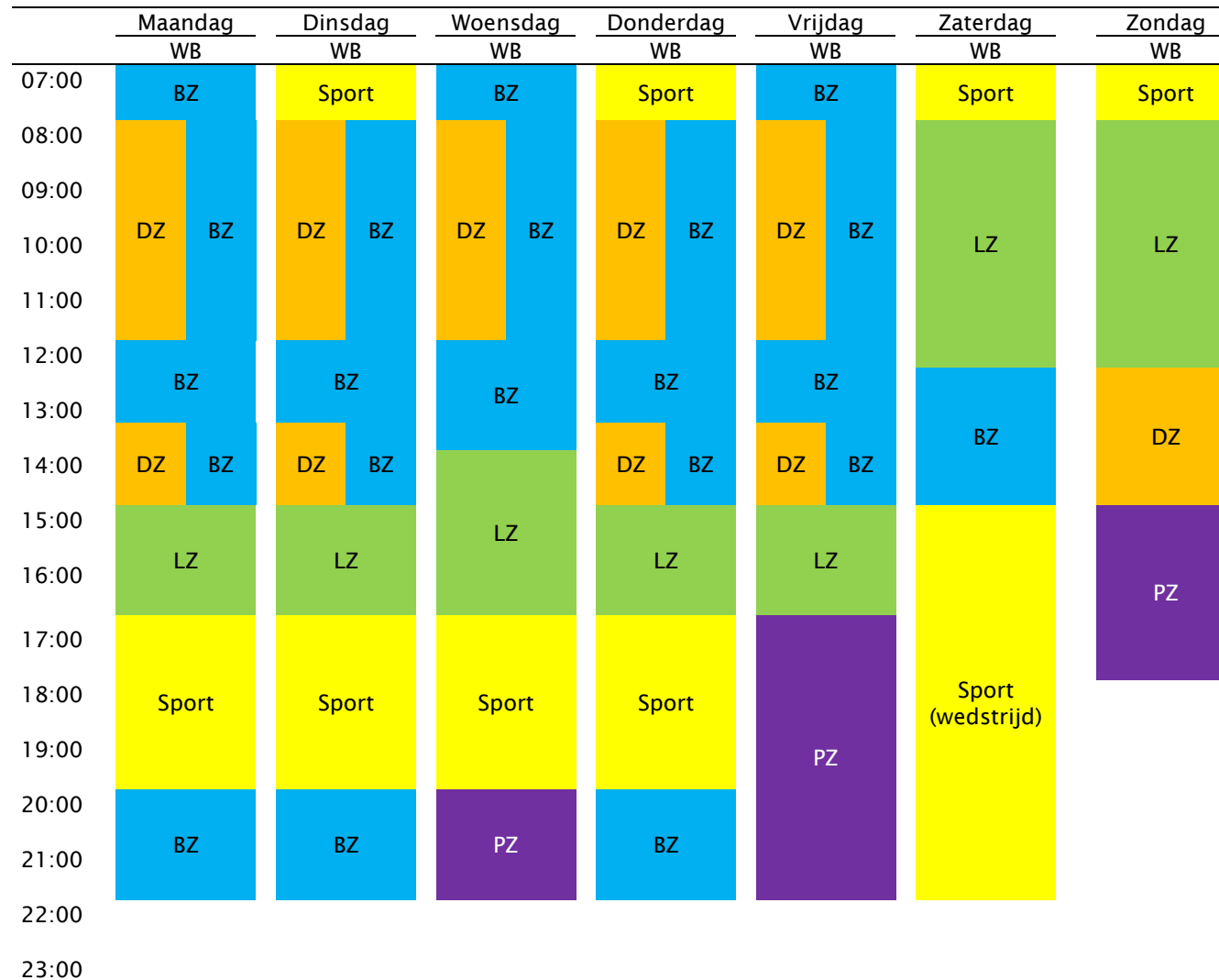
- In gemeenten wordt vaak niet alleen in de openbare/gemeentelijke zwembaden gezwommen, maar is ook aanbod aan leszwemmen en doelgroepen zwemmen in baden bij fitnesscentra, hotels en particuliere zwemscholen. Ook dit zwemwater is relevant voor het bepalen van de behoefte.
- Reisafstand is een belangrijke factor op basis waarvan wordt gekozen waar te gaan zwemmen. De plaatsen van zwembaden zowel in de gemeente als buiten de gemeente is van belang om de behoefte op een juiste manier vast te kunnen stellen.
- Lokaal worden soms specifieke keuzes gemaakt in de programmering, voor bijvoorbeeld een vereniging met topsport, extern verhuurde uren of uren voor privélessen zwemles. Hierdoor wordt het aanbod voor andere activiteiten kleiner dan verwacht in de voorbeeldprogrammering.

Lokaal beleid of lokale ambities:

- Schoolzwemmen is een activiteit die in het basisinstrument in Excel niet is meegenomen. Vraag altijd na of in een gemeente schoolzwemmen plaatsvindt. Dit heeft consequenties voor de uren waarop het zwembad beschikbaar is voor andere activiteiten en kan effect hebben op de benodigde uren voor zwemles in de week.
- Ambities van gemeenten, zwembaden of georganiseerde gebruikers kunnen ervoor zorgen dat de huidige of toekomstige situatie afwijkt van het landelijk gemiddelde. Hierbij valt te denken aan ambities voor zwemdiplomabezit, zwemdeelname, participatie van ouderen, of topsport. Het is van belang deze ambities lokaal in kaart te brengen en navraag te doen bij de KNZB en andere betrokken sportbonden, om een passend advies te kunnen geven over de behoefte aan zwemwater.

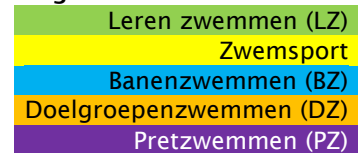
Bijlage 2 Voorbeeldprogrammering

Situatie 1: zwembad met alleen een wedstrijdbassin

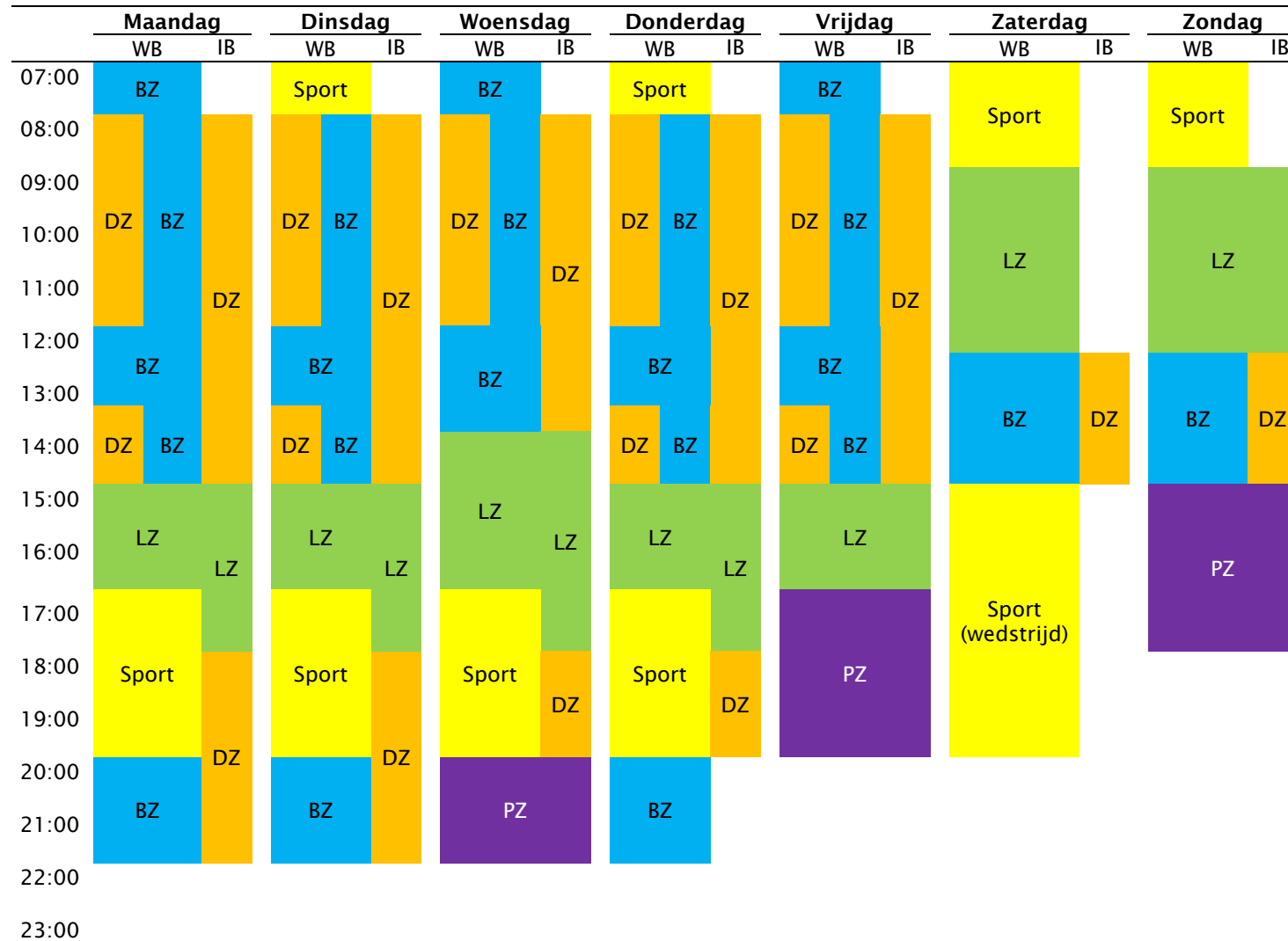

WB= wedstrijdbassin | IB= instructiebassin | RB= Recreatiebassin

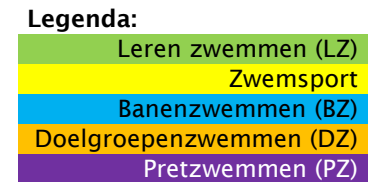
Legenda:

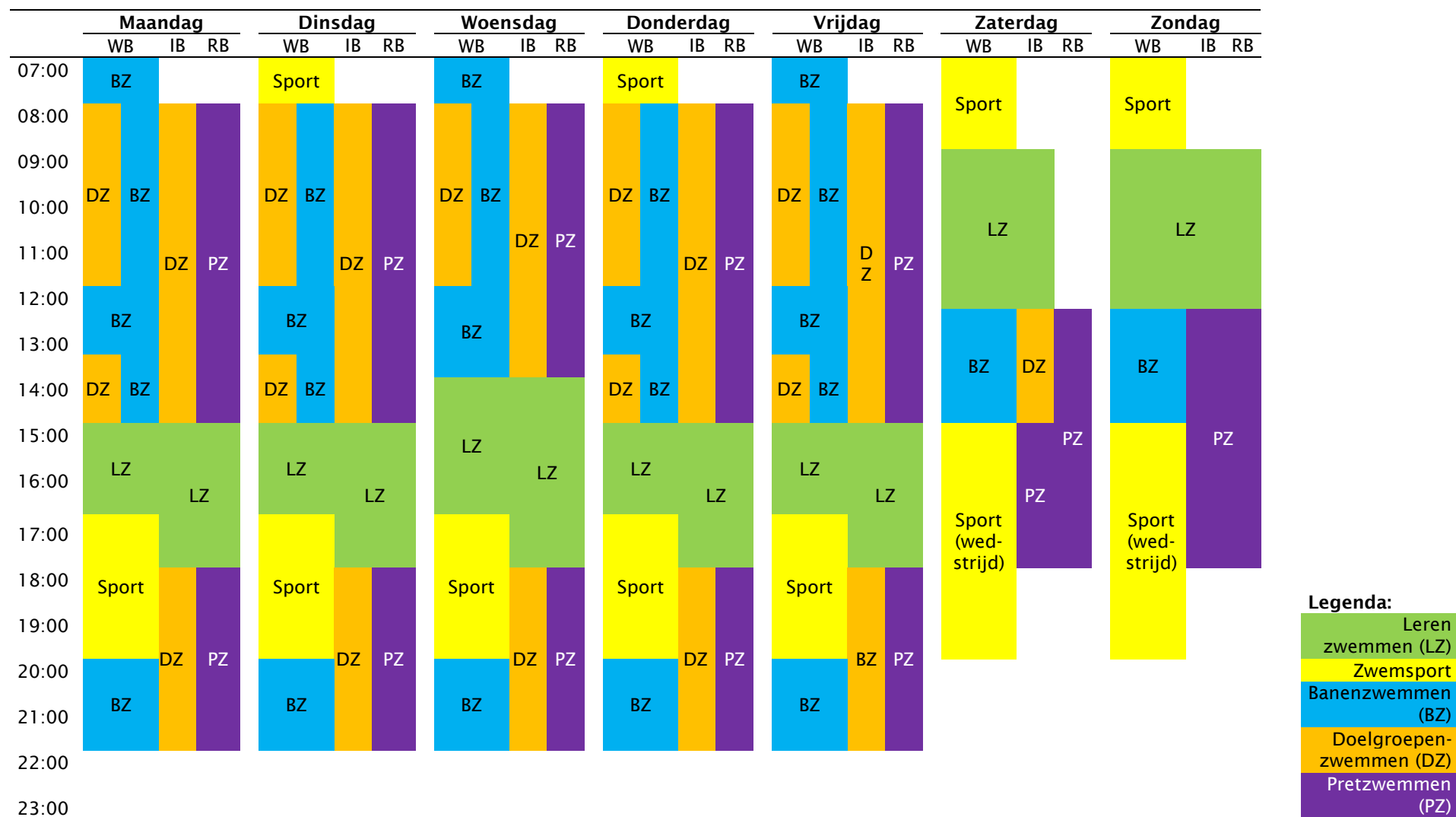
Situatie 2: zwembad met wedstrijdbassin en instructiebassin

WB= wedstrijdbassin
 IB= instructiebassin
 RB= Recreatiebassin

Situatie 3: zwembad met wedstrijdbassin, instructiebassin en recreatiebassin

WB= wedstrijdbassin
 IB= instructiebassin
 RB= Recreatiebassin

Bijlage 3 Frequentie, duur en m² gebruikt voor zwemsport

	Wedstrijdzwemmen			Waterpolo			Synchroonzwemmen			Schoonspringen			Duiken		
	Frequentie	Duur	m ²	Frequentie	Duur	m ²	Frequentie	Duur	m ²	Frequentie	Duur	m ²	Frequentie	Duur	m ²
7-14-jarigen	3,4	65,3	10,4	2,1	60,5	12,5	2,4	89,8	10,4	2,3	78,0	20	2,0	60,0	10,4
15-24-jarigen	4,0	72,0	10,4	2,1	69,0	18,8	2,4	89,8	18,8	2,3	78,0	20	2,0	60,0	18,8
25-44-jarigen	2,3	57,2	10,4	2,0	60,0	18,8	2,4	89,8	18,8	2,3	78,0	20	2,0	60,0	18,8
45-65-jarigen	2,0	45,0	10,4	2,0	45,0	18,8	2,4	89,8	18,8	2,3	78,0	20	2,0	60,0	18,8

Bijlage 4 Geinventariseerde regio's pretzwemmen

- Provincie Utrecht
- Provincie Friesland
- Provincie Limburg
- Stedelijk Gebied Eindhoven: Best, Eindhoven, Geldrop-Mierlo, Helmond, Nuenen, Oirschot, Son en Breugel, Veldhoven en Waalre
- Deel van provincie Noord-Holland: Castricum, Alkmaar, Beemster, Edam, Koggenland, Heerhugowaard, Langedijk, Bergen (NH), Schagen, Hollands Kroon.
- Deel van provincie Gelderland: Berg en Dal, Heumen, Nijmegen, Wijchen, Beuningen, Overbetuwe, Renkum, Arnhem, Lingewaard, Westervoort, Duiven

Mulier Instituut | Sportonderzoek voor beleid en samenleving
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht | Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | info@mulierinstituut.nl | www.mulierinstituut.nl